

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody

Bakalářská práce

Juveniles serving a custodial sentence

Bachelor thesis

Vedoucí práce

pplk. JUDr. Mgr. Martina Slámová

Autor práce

Tereza Zabloudilová

Praha

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Humpolci, dne 29.02.2024

Tereza Zabloudilová

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé bakalářské práce pplk. JUDr. Mgr. Martině Slámové, za její cenné rady, čas a věcné připomínky během řešení dané problematiky.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá tématem mladiství ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a je rozdělena do sedmi kapitol. V první kapitole jsou vymezeny pojmy, které jsou stěžejní pro danou problematiku. Mimo jiné jsou v této kapitole představeny jednotlivé formy opatření, které lze mladistvým ukládat. Druhá kapitola se zabývá specifiky kriminality mládeže. Třetí kapitola vymezuje úlohu trestního opatření odnětí svobody nepodmíněně v systému trestních sankcí. Čtvrtá a pátá kapitola pojednává o věznicích pro mladistvé, o režimech v nich a o výkonu trestu. Šestá kapitola je věnována dospělým odsouzeným. V závěrečné kapitole jsou vytvořeny statistické tabulky, které znázorňují počty mladistvých umístěných ve věznicích a činy páchané mladistvými.

KLÍČOVÁ SLOVA

Mladiství, kriminalita mladistvých, mládež, trestní opatření, výkon trestního opatření odnětí svobody, provinění, trestná činnost

ANOTATION

This bachelor thesis deals with the topic of Juveniles serving a custodial sentence and is divided into seven chapters. In the first chapter are defined the terms which are the most important for these issue. Among other things, this chapter introduces the various forms of measures that may be imposed to juveniles. The second chapter deals with the specifics of juvenile delinquency. The third chapter defines the role of penal measures of custodial sentence in the system of criminal sanctions. In fourth and fifth chapter is about juvenile prison, about modes in them and about custodila sentence. In the final chapter are created statistical tables which show the number of juveniles placed in prisons and the crimes committed by juveniles.

KEYWORDS

Juvenile, juvenile delinquency, youth, penal measures, custodial sentence, offense, criminal activity

Obsah

ÚVOD	7
1. VYMEZENÍ POJMŮ	9
1.1. Mládež	9
1.2. Trestní odpovědnost mladistvých	9
1.3. Soudy pro mládež	10
1.4. Opatření ukládaná mladistvým	10
1.5. Sankcionování mladistvých	12
1.5.1. Význam alternativních opatření	13
1.6. Hmotněprávní alternativní opatření	14
1.7. Procesní alternativní opatření (odklony v trestním řízení)	15
1.7.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání	17
1.7.2. Narovnání	18
1.7.3. Odstoupení od trestního stíhání	19
1.7.4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání	20
1.8. Podmíněné odsouzení	20
1.9. Zánik trestnosti	22
1.9.1. Účinná lítost	22
1.9.2. Promlčení trestního stíhání	22
2. SPECIFIKA KRIMINALITY MLÁDEŽE	24
2.1. Příčiny a podmínky	25
3. ÚLOHA A VÝKON TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY NEPODMÍNĚNĚ	28
3.1. Historie trestního práva mládeže	28
3.2. Hmotněprávní aspekty	31
3.3. Výkon trestního opatření	33
3.3.1. Zásady výkonu trestního opatření	35
4. SPECIFIKA ZACHÁZENÍ S MLADISTVÝMI VE VÝKONU TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY NEPODMÍNĚNĚ	37
4.1. Věznice pro mladistvé, diferenciatní a propustné skupiny	37
4.2. Výchova a vzdělávání odsouzených	39
4.3. Některá práva odsouzeného při výkonu trestního opatření	41
4.4. Kázeňské odměny a tresty	42
5. Věznice Všehrady	48
5.1 Charakteristika oddílu mladistvých odsouzených	48

5.2. Interní řád	48
5.2.1. Některá práva a povinnosti odsouzeného	48
5.2.2. Program zacházení	50
5.2.3. Vybrané druhy ubytovacích prostor – oddíly	51
6. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY U DOSPĚLÝCH PACHATELŮ NEPODMÍNĚNĚ	53
6.1. Hmotněprávní aspekty	53
6.2. Věznice pro dospělé pachatele	54
6.3. Některé odlišnosti ve výkonu odnětí svobody u dospělých pachatelů	58
7. PRAKTICKÁ ČÁST	60
7.1. Věznice pro mladistvé v ČR a počty umístěných mladistvých	60
7.2. Přehled objasněných provinění páchaných mladistvými	61
ZÁVĚR	63
LITERATURA	65
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	68

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem si vybrala problematiku mladistvých ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. Toto téma mi přijde velmi zajímavé a prostřednictvím této práce se o něm mohu více dozvědět. Ústředním tématem mé práce se stane trestní opatření odnětí svobody nepodmíněně. Pouze ve stručnosti pojednám o jeho podmíněné formě, dalších formách sankcionování mladistvých dle trestního zákona, odklonech a také za jakých podmínek může trestnost provinění zaniknout.

Poté, co vymezím stěžejní pojmy této práce, představím specifika kriminality mládeže. Uvedu, z jakého důvodu ke kriminalitě mládeže může docházet, jaké faktory tomu napomáhají nebo páchání provinění usnadňují.

Stěžejní bude třetí kapitola práce, která je věnovaná úloze a výkonu nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí. Součástí kapitoly bude historický exkurz do trestního práva mládeže. V této kapitole budou dále uvedeny hmotněprávní aspekty. Hlavním tématem této kapitoly bude výkon trestu a jeho zásady.

Na výkon trestu bude navazovat další kapitola, kde budou představena specifika zacházení s mladistvými ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. Dále v této kapitole bude vysvětleno rozdělení mladistvých dle tzv. diferenciačních skupin. V této části práce se také zaměřím na možnosti vzdělávání mladistvých ve věznicích a na jejich práva. Zmíněny zde budou i kázeňské odměny a tresty.

Pátá kapitola bude věnována Věznici Všehrdy, kterou jsem si vybrala z důvodu, že je profilována jako věznice pro mladistvé muže. Zde provedu charakteristiku oddílu pro mladistvé, představím interní řád, některá práva a povinnosti odsouzených mladistvých a program zacházení. Poslední část této kapitoly bude pojednávat o vybraných ubytovacích prostorách věznice.

Následující kapitola bude věnována výkonu trestu odnětí svobody dospělých pachatelů. Zde budou uvedeny sazby, které jim lze uložit a představeny typy věznic a dle jakých hledisek se odsouzení do jednotlivých typů zařazují. Závěr kapitoly bude věnován některým odlišnostem od mladistvých odsouzených.

V praktické části práce zanalyzuji data ke kriminalitě mladistvých a počtu odsouzených mladistvých, která jsou veřejně dostupná na portálech vězeňské služby ČR a Policie ČR. Výsledky následně zpracuji do podoby přehledných tabulek.

Primárním cílem této práce je seznámit čtenáře s institutem trestního opatření odnětí svobody nepodmíněně. Dílčím cílem je zjistit, od kdy se k mladistvým pachatelům začalo přistupovat odlišně od dospělých a přihlížet k jejich rozumové a mravní nedospělosti. Sekundárním cílem této práce je na základě analýzy vnitřního předpisu zjistit podmínky výkonu nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody v konkrétní věznici. Posledním cílem práce je zjistit stav a strukturu kriminality mladistvých a počet odsouzených mladistvých k trestnímu opatření odnětí svobody nepodmíněně ve sledovaném období.

Při zpracování práce byly použity obecné metody výzkumu (analýza, syntéza, komparace a statistická metoda).

1. VYMEZENÍ POJMŮ

V první části této kapitoly popíšu pojmy, které jsou v souvislosti s tímto tématem důležité. Některé pojmy jsou přímo uvedené v zákoně č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ nebo „ZSM“). Tento zákon upravuje problematiku mládeže.

1.1. Mládež

„Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí mládeží děti a mladiství.“¹ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozumí dítětem dítě mladší patnácti let. Tímto pojmem se rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku.² Pojem dítě je rovněž užíván v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), jako osoba mladší osmnácti let, pokud zákon nestanoví jinak. V tomto případě však mluví trestní zákoník o osobách poškozených nebo ohrožených.³ Mladistvou je ta fyzická osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok, ale nepřekročila osmnáctý rok.⁴

Definice termínu „osoby blízké mladistvým“ se ujala judikatura a rozumí se jím osoba, která překročila 18. rok věku, ale nepřekročila 19. rok věku.⁵

1.2. Trestní odpovědnost mladistvých

Odpovědnost mladistvých je uvedena v § 5 odst. 1 ZSM: „Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“. U mladistvých platí stejné obecné znaky jako u dospělých pachatelů. Těmi jsou věk a přičetnost, které jsou doplněni, jak je výše uvedeno o rozumovou a mravní vyspělost.⁶

¹Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, § 2 odst. 1 písm. a)

² ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 6

³ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

⁴ Tamtéž Str. 6

⁵ Tamtéž Str. 7

⁶ Tamtéž Str. 17

Dopustí-li se mladistvý, který je uvedený v § 5 odst. 1 ZSM činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít vedle ochranných opatření obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.⁷ Tyto postupy a opatření jsou vymezeny v § 93 odst. 1 ZSM. „Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochrannou výchovu,
- g) ochranné léčení.“⁸

Trestné činy mladistvých se nazývají provinění. Je to pojem, který je konstrukčně totožný s pojmem trestný čin, který se využívá u dospělých pachatelů. Provinění odráží princip restorativní justice.⁹

1.3. Soudy pro mládež

Řízení ve věcech mládeže není součástí zvláštního systému soudnictví. V rámci obecných soudů vykonávají soudnictví zvláštní senáty, kde jsou k tomu určeni specializovaní soudci na práci s mládeží, kteří procházejí školeními.¹⁰

1.4. Opatření ukládaná mladistvým

Opatření představují základní hmotněprávní formu reakce na trestnou činnost mladistvých. Druhy opatření, která budou níže vymezena, tvoří ucelený systém založený na monismu trestněprávních sankcí. Tím se zásadně liší od systému

⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 17

⁸ Tamtéž str. 249

⁹ Tamtéž Str. 21

¹⁰ Tamtéž Str. 15

alternativních trestů a ochranných opatření uplatňovaných při řešení trestní činnosti dospělých pachatelů.¹¹

Mladistvému lze uložit tři formy opatření, která se dělí podle závažnosti ve vztahu k pachateli a omezení jeho svobody.¹² Jsou jimi výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

Výchovná opatření jsou uvedena v § 15 ZSM a jsou jimi:

- a) dohled probačního úředníka (§ 16 ZSM),
- b) probační program (§ 17 ZSM),
- c) výchovné povinnosti (§ 18 ZSM),
- d) výchovná omezení (§ 19 ZSM),
- e) napomenutí s výstrahou. (§ 20 ZSM).

Ochranná opatření jsou uvedena v § 21 ZSM a jsou jimi:

- a) ochranné léčení (§ 99 trestní zákoník),
- b) zabezpečovací detence (§ 100 trestní zákoník),
- c) zabránění věci (§ 101 až 104 trestní zákoník),
- d) ochranná výchova. (§ 22 ZSM).

Trestní opatření můžeme nalézt v § 24 ZSM a rozumí se jimi:

- a) obecně prospěšné práce (§ 26 odst. 1 ZSM),
- b) peněžitá opatření (§ 27 ZSM),
- c) peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28 a 30 ZSM),
- d) propadnutí věci (§ 70 a 71 trestní zákoník),
- e) zákaz činnosti (§ 26 odst. 2 ZSM),
- f) vyhoštění (§ 26 odst. 3 ZSM),
- g) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení) (§ 31 odst. 1 a § 33),

¹¹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentované zákony (C.H. Beck). Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0. Str 81

¹²ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 8

- h) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem (§ 31 odst. 1 a § 33 ZSM),
- i) odnětí svobody nepodmíněné (§ 31 ZSM)

1.5. Sankcionování mladistvých

Účelem opatření, která jsou ukládaná mladistvým je zejména vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí z něhož pochází, dále pak jeho ochrana před škodlivými vlivy a přecházení dalšímu páčání provinění.¹³

U sankcionování mladistvých je mimořádně zdůrazněn výchovný, respektive individuální preventivní účel. To neznamená, že by další cíle sankcionování u mladistvých byly eliminovány. U těch nejzávažnějších provinění nemůže být opomenuta ochranná a represivní funkce trestního práva.¹⁴

Zásadní význam má ustanovení § 3 odst. 2 ZSM, které zakotvuje princip subsidiarity trestních opatření: „*Trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.*“ Z uvedeného vyplývá, že přednost mají mít ty postupy a opatření, které mají obnovovat narušené sociální vztahy a pomáhat v předcházení páčání další trestné činnosti.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tak jednoznačně prosazuje principy tzv. restorativní justice. Tato restorativní justice vychází z toho, že trestný čin primárně neporušuje jen právní normy, ale jde především o konflikt mezi pachatelem a obětí čili jde o mezilidské vztahy. Hlavní účel tedy spatřuje v nápravě následku spáchaného činu a kompenzaci oběti. Uložení povinnosti odčinit způsobenou škodu má u mladistvých pachatelů pomoci chápat důsledky svého činu a poukázat

¹³ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1. Str. 32

¹⁴ Tamtéž. Str. 33

na ně. Toto však Ščerba vidí jako problém, protože mladiství nepříliš disponují vlastními finančními prostředky.¹⁵

Výše uvedená restorativní justice však není založena pouze na odškodnění oběti, vzhledem k tomu, že to samo o sobě nemusí být dostačující. Česká právní úprava trestní odpovědnosti a sankcionování posiluje další důležitý pilíř restorativní justice. Tím je snaha přivést mladistvého pachatele k odpovědnosti. Avšak přimět mladistvého pachatele k převzetí odpovědnosti je zároveň velmi obtížné. Například uložení trestu a jeho výkon totiž neznamená skutečnou pachatelovu zodpovědnost, ale má pomoci pochopit následky činu. Pobyt ve věznici může vést k adaptaci na toto prostředí. Může vést ke ztrátě odpovědnosti za vlastní rozhodování a může se setkat s ospravedlňováním činu ostatními spoluvězni. To ale neznamená, že nepodmíněné odnětí svobody nemělo svůj význam. V závažnějších případech trestné činnosti by jiná opatření nebyla účinná k dosažení účelu sankcionování. Nicméně v systému prostředků určených pro sankcionování mladistvých pachatelů jsou více využívána opatření, která nejsou spojena s odnětím svobody.¹⁶

1.5.1. Význam alternativních opatření

Je velmi důležité poznamenat, že ačkoliv alternativní sankcionování a restorativní justice spolu velmi úzce souvisí, nejedná se o synonyma. Restorativní justice mohou být využity i v kombinaci či paralelně s trestem odnětí svobody a nepředstavuje nezbytně alternativu k uvěznění.¹⁷

Ščerba uvádí, že má-li mít snaha o nápravu pachatele a jeho resocializaci větší naději na úspěch, měla by být realizována v situaci, kdy pachatel zůstává na svobodě. Z tohoto důvodu bývají alternativní tresty (opatření) označovány jako tzv. *community sanctions*, neboli tresty (opáření) vykonávané na svobodě. Alternativní opatření prosazují jiné, nové metody sankcionování pachatelů trestných činů, které představují alternativu k uvěznění. Kromě eliminace negativních jevů (vytržení odsouzeného z jeho přirozeného sociálního prostředí nebo vliv

¹⁵ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1. Str. 33, 34

¹⁶ Tamtéž Str. 35

¹⁷ Tamtéž Str. 23

kriminogenního prostředí na odsouzeného), které provázejí výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody jsou alternativní sankce spojeny i s dalšími výhodami. Z ekonomického hlediska je výhoda ta, že alternativní opatření jsou výhodnější než trest odnětí svobody. Náklady na výkon trestu jsou totiž vysoké a přeplněnost věznic si žádá výstavby nových věznic. Kompenzační výhoda spočívá v tom, že pachatel ponechaný na svobodě je lépe schopen nahradit poškozenému způsobenou škodu. Výhodu lze spatřovat i rovině trestněpolitické související s tendencí dekriminalizace (částečné či úplné odstranění trestného postihu¹⁸) a depenalizace (nahrazení trestu odnětí svobody jinými sankcemi a opatřeními¹⁹). Tresty vykonávané ve společenství jsou uznávány jako skutečný trest a legitimní možnost řešení trestního případu. V tomto smyslu by tedy jako „alternativa“ mohl být označován trest odnětí svobody, který by měl být ukládán až v případě, kdy není možné využít žádného trestu či opatření ambulantní povahy.²⁰

Druhy alternativních opatření z hlediska právní úpravy:

1. hmotněprávní alternativní opatření,
 - a) alternativní tresty
 - b) alternativy k potrestání
2. procesní alternativní opatření, tzv. odklony v trestním řízení.²¹

Problematika hmotněprávních a procesních alternativních opatření bude blíže prozkoumána v rámci následujících samostatných podkapitol.

1.6. Hmotněprávní alternativní opatření

V nejširší rovině lze alternativní tresty vymezit tak, že jde o všechny tresty nespojené s odnětím svobody. V takovém případě by se jednalo o tresty uvedené v § 52 trestního zákoníku. Tedy u mladistvých by se jednalo o tresty uvedené

¹⁸prof. PhDr.Rudolf Kohoutek, CSc., Slovník cizích slov ABZ: *Dekriminalizace* [online]. ČR 2005-2024 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/dekriminalizace>

¹⁹prof. PhDr.Rudolf Kohoutek, CSc., Slovník cizích slov ABZ: *Depenalizace* [online]. ČR, 2005-2024 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/depenalizace>

²⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4. Str. 21, 22

²¹ Tamtéž str. 30

v § 24 ZSM. V obou případech samozřejmě s výjimkou nepodmíněného trestu odnětí svobody.

V užším pojetí alternativní tresty lze vymezovat pomocí jejich hlavního účelu a tím je náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. V takovém případě by pak v rámci českého trestního práva spadaly do kategorie alternativních trestů pouze trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest, podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem. V rámci sankcionování mladistvých pak ZSM obsahuje alternativní trest (trestní opatření), kterým je peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu.²²

Alternativy k potrestání jsou specifickou kategorií alternativních opatření. Tato kategorie je založena na tom, že soud uzná pachatele vinným, avšak neuloží žádný trest. Jedná se tedy o určitý mezistupeň mezi alternativami procesními a alternativními tresty, kdy proběhne trestní řízení, které je ukončené rozhodnutím o vině, ale nenastoupí nejpřísnější typ trestněprávní reakce v podobě uložení trestu.²³

1.7. Procesní alternativní opatření (odklony v trestním řízení)

Odklony v trestním řízení představují jednu z forem sankčního opatření. Je to procesní prostředek, který reaguje na spáchané provinění a lze ho chápat jako protějšek hmotněprávních alternativních sankcí.

Odklon lze nejstručněji charakterizovat jako odchylku od typického, pravidelného průběhu trestního řízení čili alternativu ke standardním postupům. Účelem odklonu je rychlejší a efektivní vyřízení vhodných věcí, které nevyžadují hlavní líčení před soudem. Další znak odklonu spočívá v tom, že toto opatření je možné vnímat jako určitý způsob mimosoudního vyřešení trestní věci, jehož účelem není potrestání pachatele. Jde o mimosoudní řešení ve smyslu, že odklon může být uplatňován dříve, než soud rozhodne rozsudkem o vině a trestu. Znamená to tedy, že soud může do rozhodování o odklonu zasahovat.

²² ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4. Str. 31

²³ Tamtéž Str. 32

O odklonu v širším slova smyslu lze hovořit v případě, že je trestní věc vyřízena tak, že se trestní stíhání zastaví, resp. je od trestního stíhání upuštěno. A to v případě, že toto upuštění od trestního stíhání není vynuceno splněním zákonem stanovených předpokladů. Například, že daný skutek není trestním činem nebo by trestnost činu zanikla.

Odklon v užším slova smyslu je nezbytně spojen s principy restorativní justice a s určitou formou výchovného působení na osobu vůči níž je vedeno trestní řízení a vůči níž je odklon uplatňován. Takovéto výchovné působení buď následuje po rozhodnutí o odklonu v podobě stanovení zkušební doby a podmínek, anebo výchovné působení předchází rozhodnutí o odklonu, a stává se tak nutnou podmínkou pro aplikaci odklonu. Důležité je zapojení poškozeného do procesu schvalování odklonu.

Výchovné působení v rámci odklonu je spojeno s určitými omezeními a z toho vyplývá, že je obviněný odklonem do určité míry postihován, sankciován. To je hlavní důvod, proč odklon v trestním řízení lze chápat jako určitou kvazisankci srovnatelnou s trestem, resp. jak sankční opatření, které rozšiřuje a doplňuje hmotněprávní prostředky sankcionování.

Základními prvky účelu odklonu a výhodami jeho využití je, že obviněný pachatel zůstává na svobodě, což posiluje jeho resocializaci. Dále je to skutečnost, že řešení trestních věcí prostřednictvím odklonů může výrazně zkrátit trestní řízení a snížit přetíženost trestní justice. Další výhoda spočívá v tom, že poškozený může snáze dosáhnout satisfakce na úrovni materiální a morální. V neposlední řadě je odklon vhodnou možností pro řešení některých bagatelních případů a přispívá tak k diferenciaci trestní odpovědnosti.²⁴

Ustanovení § 68 ZSM stanoví podmínky, které jsou důležité pro zvláštní způsoby řízení, tj. podmínky aplikace odklonu:

1. podezření o spáchání provinění se jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu zcela důvodným,

²⁴ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1. Str. 37, 38, 39

2. mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, je připraven vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se k odstranění škodlivých následků,
3. jako fakultativní podmínka je pak stanovena možnost na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícímu možnosti spáchání dalších provinění.²⁵

Ustanovení § 69 ZSM výslovně zmiňuje tyto druhy zvláštních způsobů řízení (odklony) v trestních věcech mladistvých:

- a) podmíněné zastavení trestního stíhání,
- b) narovnání,
- c) odstoupení od trestního stíhání.

Ščerba uvádí, že podle ustanovení § 69 ZSM lze předpokládat, že je výčet těchto odklonů taxativní, ale není tomu tak. ZSM na jiných místech zmiňuje i další druhy zvláštních řízení upravených trestním řádem, konkrétně v řízení proti uprchlému v § 64 odst. 1 ZSM a řízení před samosoudcem v § 62 odst. 1 ZSM. Z podstaty věci je třeba připustit i možnost konat řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu dle § 314 písm. h až § 314 písm. f zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dál jen trestní řád). V § 63 ZSM je zmíněno, že u mladistvého, který nedovršil osmnáct let, nelze vydat trestní příkaz ani sjednat dohodu o vině a trestu. V řízení proti mladistvému lze využít i odklon v podobě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání dle § 179 písm. g a 179 písm. h trestního řádu. O tomto odklonu se zmiňuje i § 69 odst. 2 ZSM.²⁶

1.7.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Tento odklon je možné použít za stejných podmínek jako u dospělých pachatelů uvedených v § 307 a dále trestního řádu. Podmíněně zastavit trestní stíhání lze v případě:

1. jde o řízení o přečinu,
2. pokud se mladistvý dozná k činu,

²⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4. Str. 100

²⁶ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1. Str. 40, 41

3. obviněný s podmíněným zastavením trestního stíhání souhlasí,
4. pokud nahradil škodu, nebo s poškozeným uzavřel dohodu či učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
5. obviněný vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu či učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání,
6. dále pokud vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu je to dostačující

Zkušební doba je zde 6 měsíců až 2 roky. V případě závažnějších případů je zkušební doba stanovena na 6 měsíců až 3 roky a k podmínkám, které jsou uvedené výše, se k tomu mladistvý zaváže ke zdržení určité činnosti a složení peněžité částky na pomoc obětem trestného činu. Lze ukládat též výchovná opatření. K podmíněnému zastavení není nutný souhlas poškozeného. V přípravném řízení o podmíněném zastavení rozhoduje státní zástupce, v řízení před soudem o tom rozhoduje soud pro mládež.

1.7.2. Narovnání

I tento odklon se využívá za stejných podmínek jako u dospělých pachatelů dle § 309 a dále trestního řádu. Narovnání lze použít v případě:

1. jde o řízení o přečinu,
2. že obviněný svobodně, vážně a určitě prohlásí, že skutek spáchal,
3. že uhradí poškozenému škodu nebo učiní úkony potřebné k její úhradě, případně jinak odčiní újmu,
4. že vydá bezdůvodné obohacení nebo učiní jiná vhodná opatření k jeho vydání,
5. pokud je to dostačující vzhledem k povaze a závažnosti činu, k míře, jakou byl dotčen veřejný zájem, osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

V porovnání s podmíněným zastavením trestního stíhání je vyžadováno splnění dalších dvou podmínek. První podmínka je, že k narovnání je nutný souhlas poškozeného. Druhou podmínkou je povinnost složit na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžitou částku určenou státu

na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. V přípravném řízení o narovnání rozhoduje státní zástupce, v řízení před soudem soud pro mládež.²⁷

1.7.3. Odstoupení od trestního stíhání

Tento druh odklonu přinesl do trestního práva procesního zákon o soudnictví ve věci mládeže. V některých směrech se výrazně liší od odklonů uvedených v trestním řádu. Samotný rozdíl je ten, že se tento odklon může aplikovat jen v řízení proti mladistvým a dále je významný rozdíl v důsledcích pro obviněného. Tento odklon postrádá určité sankční prvky, které jsou spojeny s podmíněným zastavením trestního stíhání a s narovnáním. Tím se tento odklon svou podstatou dostává na hranici mezi odklonem spojeným s výchovným působením a odklonem prostým.²⁸ Hulmáková uvádí, že se při zavedení tohoto odklonu předpokládalo, že by mohl zaujmout významné postavení, protože jej lze aplikovat i v případě, kde není konkrétní poškozený, v případech, kdy proviněním byl porušen veřejný zájem. Kromě toho je možné ho využít i v případě, kdy mladistvý nebude schopen uhradit škodu či se dohodnout na její náhradě s poškozeným či ji odčinit jiným způsobem, a nebylo by tedy možné využít jiný druh odklonu. V souvislosti s přechodem k formálnímu pojetí trestného činu bylo možné se domnívat, že by tento odklon mohl najít širší uplatnění. V praxi ale širší uplatnění tento odklon nenašel. Jedním z významných faktorů může být skutečnost, že tento odklon nelze aplikovat ve zkráceném přípravném řízení. Souhlas poškozeného není v tomto případě podmínkou. V přípravném řízení o odstoupení od trestního stíhání rozhoduje státní zástupce a v řízení před soudem o odstoupení od trestního stíhání rozhoduje soud pro mládež.²⁹

Obligatorní (povinné) podmínky odstoupení od trestního stíhání jsou uvedené v § 70 odst. 1 ZSM:

1. jde o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody a horní hranice nepřevyšuje tři léta,

²⁷ ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1. Str. 52, 53

²⁸ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4. Str. 105

²⁹ HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. Beckova edice právní instituty. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6. Str. 46, 52

2. chybí zde veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého,
3. s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a k osobě mladistvého,
4. trestní stíhání není účelné,
5. potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění.

Fakultativní (nepovinné) podmínky odstoupení od trestního stíhání jsou uvedené v § 70 odst. 3 ZSM. Naplnění těchto podmínek může být jedním z faktorů odůvodňujících závěr, že byly splněny výše uvedené obligatorní podmínky. Odstoupit od trestního stíhání lze zejména v případech:

1. jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program,
2. jestliže byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s tím souhlasil,
3. jestliže bylo úplně nebo alespoň částečně vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s tím souhlasí,
4. jestliže bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

1.7.4. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Tento odklon lze opět využít stejně jako u dospělých pachatelů, podmínky jsou totožné jako v případě podmíněného na zastavení trestního stíhání a jeho podmínky jsou uvedeny v § 179 písm. g) trestního řádu.

Rozdíl je zde ve zkušební době, která se stanoví na dobu šest měsíců až dva roky, v případě rozhodnutí dle druhého odstavce dva roky až pět let.³⁰

1.8. Podmíněné odsouzení

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem jsou dvě opatření představující základní alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Podstata těchto opatření spočívá v tom, že soud pro mládež po provedeném dokazování vynese rozsudek a uloží trestní opatření odnětí svobody. Jeho výkon je však odložen za podmínek, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám. Podmíněné odsouzení s dohledem

³⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

představuje dohled nad mladistvým s prvky probačního působení integrujícího v sobě kontrolu s vedením a pomocí. U podmíněného odsouzení v obou těchto formách se předpokládá, že samo trestní stíhání mladistvého, hrozba budoucího výkonu trestního opatření odnětí svobody, omezení a podmínky, případně určený dohled, mohou samy o sobě působit jako prevence pro další páchaní trestné činnosti. Podmíněným odsouzením se mladistvému poskytuje důvěra a možnost, aby ve zkušební době prokázal, že je schopen vést řádný život a odčinit škodlivé následky, aby mohl dosáhnout osvědčení. Po dosažení tohoto osvědčení, nebude mladistvému trestní opatření odnětí svobody nařízeno a nastane fikce neodsouzení. Na mladistvého se bude hledět, jako by odsouzen nebyl.³¹ V případě, kdy mladistvý poruší podmínky, které mu byly soudem stanoveny, může dojít k výkonu peněžitého opatření, případně pak následného náhradního trestního opatření, a to již v průběhu této zkušební doby.³²

V § 81 trestního zákoníku jsou uvedeny podmínky, které jsou totožné u mladistvých i dospělých pachatelů. Výkon trestu může soud odložit, jestliže trest odnětí svobody nepřevyšuje tři léta a jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, má soud důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není výkonu třeba. V § 84 trestního zákoníku je uvedeno, že je-li třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc při zkušební době, může soud za podmínek uvedených v § 81 trestního zákoníku vyslovit dohled nad pachatelem.³³

Při uložení trestu odnětí svobody u mladistvého u podmíněného odsouzení nebo u podmíněné odsouzení s dohledem, soud stanoví zkušební dobu na jeden rok až tři léta. Soud může zkušební dobu po pravomocném podmíněném odsouzení prodloužit, ne však o více než dva roky, přičemž nesmí překročit zkušební dobu o více jak pět let. Zkrácení zkušební doby není možné. Dále není možní před

³¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentované zákony (C.H. Beck). Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0. Str. 377, 378, 379, 380

³² ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 89

³³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

uplynutím zkušební doby vyslovit, že se mladistvý osvědčil. Ani stavění nebo přerušění této doby není možné z žádného důvodu. Soud může současně uložit i některé z výchovných opatření. Dále může stanovit zdržování se v určitém obydlí nebo jeho části.³⁴

1.9. Zánik trestnosti

Zánik trestnosti označuje situaci, kdy po dokonání trestného činu nastane okolnost stanovená zákonem, která způsobí, že trestnost, tedy protiprávnost a možnost potrestání pachatele za spáchaný trestný čin zanikne.³⁵ Zánik trestnosti u mladistvých může nastat dvěma způsoby, těmi jsou účinná lítost (§ 7 ZSM) a promlčení trestního stíhání (§ 8 ZSM).

1.9.1. Účinná lítost

Trestnost činu, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož hranice nepřevyšuje pět let zaniká, jestliže mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstraní nebo napraví způsobený následek nebo postačí, když se o to alespoň pokusí. Zejména pak pokud nahradí způsobenou škodu, učiní opatření k její nápravě nebo se jinak pokusí odčinit způsobený následek. Dále se jedná o zánik trestnosti v případě, že svým chováním mladistvý pachatel projeví účinnou snahu po nápravě a jestliže čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost. Tento institut se velmi blíží předpokladům pro podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání.³⁶ Viz podkapitola 1.7. odklony.

1.9.2. Promlčení trestního stíhání

Trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby, která činí deset let u provinění, na které zákon stanoví výjimečný trest. Dále pět let, jestliže horní hranice trestní sazby odnětí svobody je nejméně deset let. A tři léta u ostatních provinění. Počátek, stavení a přerušění promlčecí doby má náležitosti obdobné jako

³⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentované zákony (C.H. Beck). Praha: C.H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0. Str. 377, 378, 379, 380

³⁵ Beneš advokátní kancelář, slovník právních pojmů [online]. *Zánik trestnosti* [cit. 2024-03-09]. ČR, Dostupné z: <https://www.bcak.cz/slovník-pravnich-pojmu/zanik-trestnosti/>

³⁶ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 23, 24

v ustanovení v § 34 odst. 2 až 5 trestního zákona. Je nutné zmínit, že trestnost provinění však nezaniká, pokud je daný čin uveden v trestním zákoně.³⁷

³⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. str. 26

2. SPECIFIKA KRIMINALITY MLÁDEŽE

„Největším lákadlem ke špatným skutkům je naděje na beztrestnost.“ (Cicero Marcus Tullius)

V této kapitole je na místě vysvětlit pojem delikvence. Pojem delikvence je z latinského *deliquere*, což znamená provinit se. Obvykle se pod tímto pojmem rozumí protispolečenské chování v širším smyslu než kriminalita. Je to tedy chování, které nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu, nebo závadného chování osob, které nejsou vzhledem k věku plně trestně odpovědné. Proto se pojem delikvence nejčastěji užívá pro označení trestné činnosti mládeže. Delikvence mládeže souvisí s neukončeným procesem biologického, mentálního a sociálního zrání. Což může vést k impulzivnímu jednání, k emocionálním reakcím a přehnanému řešení různých situací.³⁸

Kriminalita mládeže se liší od kriminality dospělých pachatelů. Je to dáno jejich duševní a tělesnou nezralostí, absencí zkušeností a také motivy k páčání trestných činů. Rozdíly lze spatřovat zejména v tom, že:

1. předmět útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže,
2. trestná činnost je obvykle páčána ve skupině s nízkou úrovní organizace,
3. obvykle schází příprava, v opačném případě je povrchní a nedokonalá,
4. při páčání trestné činnosti je užitá neúměrná brutalita a neúměrné prostředky k překonání překážky,
5. trestná činnost je často páčána pod vlivem návykových látek,
6. při recidivě je volen stejný způsob páčání,
7. alibi bývá zajišťováno u kamarádů nebo v partě,
8. připravované trestné činnosti se svěřují kamarádům a v partě,
9. obvykle schází snaha danou trestnou činností utajovat,
10. předměty zájmů jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují,
11. rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální.³⁹

³⁸ Karabec, Z., Sociologická encyklopedie [online]. *Delikvence*, ČR 2017 [cit.2024-03-09]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Delikvence>

³⁹ Chmelík, J. (1998). *Trestná činnost mládeže a páčaná na mládeži* / Jan Chmelík (2., uprav. a rozšíř. vyd.). Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Str. 11, 12

2.1. Příčiny a podmínky

Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže se nazývají kriminogenní faktory a vstupují do života mladistvých v různém věku. Některé faktory mají charakter dlouhodobější, což jsou například rodinné vztahy a zázemí. Některé faktory mají zase charakter krátkodobý, tedy vstoupí do života mladistvého náhle a ovlivní jeho další vývoj.

Z kriminologického pohledu se dělí faktory na ty, které ovlivňují samotnou kriminalitu, tedy příčiny a podmínky. Dále se dělí na faktory, které ovlivňují osobnost mladistvého a také otázku prevence a účinné nápravy mladistvého.

Příčiny (kriminogenní faktory), které vedou k páčání trestné činnosti u dětí a mladistvých nauka rozlišuje na vnitřní (endogenní) a vnější (exogenní) faktory. Vnější kriminogenní (rizikové) faktory jsou faktory na úrovni komunity, ve které se jedinec pohybuje. Řadí se sem sociální faktory, enviromentální faktory a faktory sociálního vývoje. Pro představu jsou jimi chudoba, nezaměstnanost, nevyhovující bydlení, špatná ekonomická situace a v neposlední řadě i migrace. Vnější faktory jsou založené na vlivu prostředí. Jako nejvýznamnější vnější faktor lze bez pochyby označit vliv rodiny a rodinného prostředí. Dále je důležité působení školního prostředí a různých skupin.

Vnitřní kriminogenní (individuální) faktory reprezentují chování jedince a jeho individuální charakteristiky. Mezi základní vnitřní kriminogenní faktory patří nízká inteligence, ta může relativně brzy upozornit na budoucí kriminální chování. Proto je velmi důležité na takového jedince včasné preventivně působit a vést jej ke správným hodnotám. Dalším vnitřním faktorem je empatie. Empatie usnadňuje navazování mezilidských vztahů. Proto pokud jí je nedostatek, takové osoby těžko hledají přátele a mohou se snadno stát asociálními.⁴⁰

Na druhé straně jsou vlivy, které působí objektivně v daném čase, období a společnosti. Tyto vlivy jsou označovány jako podmínky, které napomáhají nebo ulehčují spáchání trestné činnosti. Platí, že příčina je realizována za určitých

⁴⁰ Texl, D., Právní prostor: *Kriminalita a delikvence mládeže* [online]. ČR, 2022, [cit. 2024-03-09], Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kriminalita-delikvence-mladeze#note-16>.

podmínek nebo v určitých podmínkách. Hodnocení podmínky pro spáchání trestné činnosti je výrazně ovlivněno osobou, která tuto podmínku vnímá. To, co je totiž podmínkou pro páchaní trestného činu u mladistvého, může u dospělého pachatele působit jako překážka a naopak.⁴¹

Chmelík mezi rizikové kriminogenní faktory, které motivují, vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů řadí:

V rodině:

- a) rozvrácená rodina,
- b) závislost rodičů na návykových látkách,
- c) kriminalita členů rodiny,
- d) nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého,
- e) lhostejnost rodičů k chování dítěte a mladistvého ve škole, k prospěchu, k trávení volného času,
- f) pobyt dítěte a mladistvého v dětském domově,
- g) preferování zaměstnání a jiných aktivit před výchovou dítěte a mladistvého.⁴²

V partě (kolektivu):

- a) silná vůdčí osobnost party,
- b) anonymita party,
- c) agresivnost party při prosazování své ideologie,
- d) sugestivní přebírání názoru, postoje party a vedoucího party.⁴³

Ve školské výchově:

- a) nepravidelná školní docházka,
- b) špatný prospěch,
- c) nevhodné chování žáků k učitelům a naopak,
- d) arogantní přístup učitele k žákům,
- e) špatná spolupráce rodičů se školou,

⁴¹ Chmelík, J. (1998). *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži / Jan Chmelík (2., uprav. a rozšíř. vyd.)*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Str. 7, 8

⁴² Tamtéž Str. 9

⁴³ Tamtéž Str. 9, 10

f) nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy.⁴⁴

⁴⁴ Chmelík, J. (1998). *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži / Jan Chmelík (2., uprav. a rozšíř. vyd.)*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Str. 10

3. ÚLOHA A VÝKON TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY NEPODMÍNĚNĚ

Nepodmíněné odnětí svobody má u mladistvých pachatelů povahu subsidiární sankce. Toto opatření dovoluje ZSM uložit pouze tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu tohoto zákona. A to hlavně z důvodu, že u mladistvého jsou některé z negativních důsledků uvěznění zpravidla citelnější než u dospělých osob. To znamená, že na ně více působí ovlivnění kriminogenním prostředím věznice.⁴⁵

Ščerba a Coufalová ve své knize uvádějí, že výzkum ukázal, že v některých případech může uložení nepodmíněného odnětí svobody efektivně přispět k prevenci recidivy mladistvých pachatelů, zejména pak u prvopachatelů závažnějších provinění dokázalo nepodmíněné odnětí svobody mladistvé odstrašit od páčání další trestné činnosti. Také zde zmiňují, že se uvažovalo o využívání tzv. šokovného. To by spočívalo v tom, že by se mladistvý umístil do věznice na krátkou dobu, na několik dnů či několik týdnů. Pozitivní výsledky byly očekávány jednak u recidivních pachatelů méně závažné trestné činnosti, které se doposud nepodařilo odradit od páčání trestné činnosti žádným z alternativních trestů či jiných opatření, jednak u prvopachatelů závažnějších deliktů. Během krátké doby by totiž nemuselo docházet k rozvinutí negativních důsledků spojených s uvězněním.⁴⁶

3.1. Historie trestního práva mládeže

Ve starověku bylo ve většině společnostech zacházeno s dětskými pachateli stejně jako s dospělými pachateli. Poté se přístup začal částečně měnit, dětství začalo být chápáno jako období určité rozumové nedostatečnosti, které odůvodňuje mírnější potrestání, nebo dokonce vylučuje trestní odpovědnost.⁴⁷

⁴⁵ ŠČERBA, F. a COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1. Str.163

⁴⁶ Tamtéž Str.164

⁴⁷ HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. Beckova edice právní instituty. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6. Str. 1

Hrdelní řád Marie Terezie z roku 1768 byl prvním společným rakouským hrdelním řádem, který od tohoto roku bral v potaz v souvislosti s trestní odpovědností nedospělců i věk delikventa. Tento tereziánský zákoník v plném rozsahu přerušil tradici starého českého práva v plném rozsahu. Má význam pro oblast trestního soudnictví nad nedospělými osobami.⁴⁸ Věk mladistvý do 16ti let označoval tento řád za okolnost polehčující. Rozlišoval tři věkové kategorie:

1. Dětství do 7. roku
2. Nedospělost do 14. roku
3. Věk mladistvý do 16. roku

Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 byl základním stavebním kamenem pro rakouské trestní právo a později pro československé. Tento zákon ve II. díle, 1. hlavě v ustanovení § 237 stanovil: „Činy trestné, jichž se dopustí dítě až do dokonání desátého roku, ponechány buďte toliko kárána domácím; avšak od nastávajícího jedenáctého a do dokonání čtrnáctého roku trestají se činy jež se jen pro nedospělost pachatelovu nepřičítají jako zločiny (§2 lit. d), jakožto přestupky (§ 269 a 270).“

V Československé republice se stal základní trestně právní normou trestní zákoník z roku 1852 v novelizovaném znění ze dne 28. 10. 1918.⁴⁹

Po 1. světové válce urychlil přípravní práce nové, reformní úpravy ohledně trestního práva mládeže, prudký nárůst trestné činnosti mládeže. Nevyhovovala zde rakouská úprava, která byla hodnocena jako těžkopádná a složitá. Navíc nečinila rozdíly mezi dospělými a mladistvými pachateli. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi platil uherský zákoník, zde byly položeny základy zvláštního trestního práva mládeže.⁵⁰

Dne 1. 10. 1931 nabyl účinnost z. č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, pro celou Československou republiku a nahradil všechna ustanovení zákonů rakouských a uherských.⁵¹ Pro tehdejší československé zákonodárce byly

⁴⁸ ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2., rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010. ISBN 978-80-7251-333-8. Str. 7

⁴⁹ Tamtéž Str. 8

⁵⁰ Tamtéž Str. 9

⁵¹ Tamtéž Str. 9

inspirací evropské země, které kodifikovaly samostatné trestní právo pro mládež. V z. č. 48/1931 Sb. byl uveden mladistvý jako osoba, která v době činu dovršila čtrnáct let a nedokonala osmnáct let svého věku. Osoba, která nedovršila čtrnáct let, byla označována jako nedospělá. Pro nedospělé osoby zde byly tresty jako výchovná nebo léčebná opatření.⁵² V tomto zákoně nastoupil trest zavření jako zvláštní druh trestu. Tento trest nahrazoval trest smrti, doživotní ztráty svobody a trest na svobodě. Horní a spodní hranice trestů na svobodě se snižovala na polovinu, avšak horní hranice snížení sazby nesměla být větší jak pět let a dolní hranice více než jeden rok. V případě stanovení trestu smrti nebo doživotní ztráty svobody se uložil trest zavření mezi jedním rokem až deseti lety. Pokud byl pachatel v době činu starší jak 16 let, tak byl trest zavření mezi dvěma až patnácti lety. Jestliže pachatel dovršil před zahájením trestního řízení nebo za jeho trvání osmnácti let a čin spáchal jako mladistvý, uložil mu soud trest zavření jen když šlo o osobu mravně nezkaženou a jestliže bylo možno vykonat trest nebo jeho značnější část před dovršením 21. roku pachatele.⁵³ Zákon č. 48/1931 Sb. platil v plné míře pouze od 1.10. 1931 do 29. 9. 1938, a poté od 4. 5. 1945 do 1. 8.1950. Poté byl bez náhrady zrušen novým zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon. Samostatné trestní zákonodárství mládeže vymizelo na dalších 63 let.⁵⁴

Zákon č. 86/1950 Sb. obsahoval zvláštní hmotně právní ustanovení o mladistvých. Později byl zákon z roku 1950 zrušen a nahrazen zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Trestní stíhání mladistvých bylo zde upraveno v VII. hlavě obecné části, § 74 až 87.⁵⁵

Dne 1. 1. 2004 vešel v účinnost zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který výše uvedená ustanovení zrušil. Byl ponechán § 74, který upravoval obecné ustanovení (pojem mladistvého a postavení těchto ustanovení vůči ostatním ustanovením trestního zákona).⁵⁶ Období od roku 2004 je charakterizováno především existencí samostatné trestně právní normy, která řeší trestní odpovědnost a trestně procesní postupy v případě trestné činnosti mladistvých a delikvence dětí

⁵² ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2., rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010. ISBN 978-80-7251-333-8 Str. 10

⁵³ Tamtéž Str. 11

⁵⁴ Tamtéž Str. 10

⁵⁵ Tamtéž Str. 12

⁵⁶ Tamtéž Str. 13

mladších patnácti let. Hlavní účel tohoto zákona spočívá v respektování charakteristiky nedospělého pachatele, kde jsou ještě reálné předpoklady záchrany vyvíjejícího se jedince a jeho odvrácení od možné kriminální budoucnosti. Dále směřuje na jedné straně k ochraně společnosti a na druhé straně má za cíl odvrátit patologický osobnostní vývoj pachatele. Dne 1. 1. 2010 nabyl účinnosti zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který nově zasáhl především do oblasti trestně právní ochrany mládeže.⁵⁷

3.2. Hmotněprávní aspekty

Odnětí svobody je tím nejpřísnějším opatřením, které je možné mladistvému pachateli uložit. Vzhledem k tomu, že je to pro mladistvého velký zásah do svobody jedince a pobyt ve věznici ho může negativně ovlivnit, snižují se sazby u mladistvých na polovinu, přičemž tato sazba nesmí převyšovat pět let a dolní hranice je jeden rok.⁵⁸

Dolní hranici, která činí jeden rok je však možné prolomit dle § 32 ZSM. V tomto případě se jedná o mimořádné snížení odnětí svobody. To lze použít má-li soud pro mládež vzhledem k okolnostem případu nebo vzhledem k poměrům mladistvého za to, že by stačilo odnětí svobody kratšího trvání. Přičemž soud není vázán obecným předpisem, tedy trestním zákoníkem. Pro použití, postačuje splnění jedné z výše uvedených podmínek, která musí být podložena důkazy provedenými v trestním řízení.⁵⁹

Dolní hranici dále lze prolomit dle § 40 odst. 2 trestního zákoníku, a to v případě, pokud se současně uloží ochranné léčení. Další možností prolomení je dle § 58 trestního zákoníku, kde se hovoří o pachateli, který napomohl zabránit trestnému činu nebo například jednal v právním omylu, ale mohl se omylu vyvarovat.

Vzhledem k tomu, že se mladistvý pachatel může dopustit pouze provinění a nerozlišují se u něj kategorie trestných činů jako u dospělých pachatelů (přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny), tak je mimořádné zvýšení podle využití

⁵⁷Tamtéž Str. 13,14

⁵⁸ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 93

⁵⁹Tamtéž Str. 92,95

obecných ustanovení § 59 trestního zákoníku u mladistvých pachatelů vyloučené. Není tedy možné zde užít zvýšení trestního opatření odnětí svobody o 1/3 jako v případě dospělých pachatelů, pokud opakovaně páchají zvláště závažný zločin. Použití ustanovení o mimořádném zvýšení trestního opatření lze výjimečně použít v případě mladistvých pachatelů páchajících trestnou činností ve prospěch zločinného spolčení či v případě ukládání opatření za souběh provinění.⁶⁰

Přestože je snahou zákona ZSM mladistvé zejména vychovávat, pamatuje ustanovení § 31 odst. 3 ZSM na situace, kdy se dopustí provinění, kde trestní zákoník umožňuje uložit výjimečný trest v případě spáchání takového trestného činu dospělým pachatelem. V tomto případě lze uložit opatření odnětí svobody v rozsahu pět až deset let. Takový trest musí být ve zvláštní části trestního zákoníku a u konkrétní skutkové podstaty výslovně uveden. Dále je uveden v § 54 trestního zákoníku.⁶¹

Při výměře trestního opatření se přihlíží zejména k polehčujícím okolnostem, které jsou uvedené v § 25 ZSM odst. 1 ZSM.

1. Mladistvý úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.
2. Mladistvý poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou mu způsobil, a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním.
3. Mladistvý se po spáchání provinění choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

⁶⁰ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 28, 29, 30

⁶¹ Tamtéž. Str. 92

§ 25 odst. 2 ZSM dále hovoří o tom, že při stanovení druhu trestu a jeho výměře soud pro mládež přihlédne také k tomu, pokud mladistvý provinění spáchal ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky.

Ustanovení § 25 ZSM pamatuje v odst. 3 na situace, kdy mladistvý spáchá více provinění současně nebo v rámci jejich páchaní překročí věk 18 let. Na tyto případy se poté užije obecné ustanovení o úhrnném a souhrnném trestu uvedených v § 43 trestního zákoníku. Trestní sazby se v případě dospělých pachatelů, kteří část trestné činnosti spáchali jako mladiství a část jako dospělí, posuzují dle doby spáchání.⁶²

V § 77 ZSM je uveden zvláštní důvod odkladu výkonu trestního opatření odnětí svobody. Výkon odnětí svobody, který je uložen mladistvému, a který nepřevyšuje jeden rok lze na návrh mladistvého odložit na dobu potřebnou k dokončení vzdělání nebo jiné přípravy k povolání, a to nejdéle na dva roky. Pokud mladistvý v době odkladu nespáchá žádné provinění ani trestný čin (v případě, že by již dovršil v průběhu odkladu 18 let) a úspěšně dokončí své vzdělání nebo jinou přípravu k povolání, může soud pro mládež přihlédnout k povaze a závažnosti provinění, k osobě, k délce vzdělání či jiné přípravě k povolání a upustit od výkonu odnětí svobody.⁶³

3.3. Výkon trestního opatření

Podle § 76 ZSM „výkon trestního opatření odnětí svobody upravuje zvláštní zákon“, kterým je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „ZVTOS“).

ZVTOS upravuje výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic. Účelem výkonu trestu odnětí svobody je působit na odsouzené prostředky stanovenými tímto zákonem tak, aby se snižovala recidiva u odsouzených pachatelů a po propuštění vedli soběstačný a řádný život

⁶² ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 73-76

⁶³ Tamtéž str. 202

v souladu se zákonem. Dalším účelem je chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestní činnosti.⁶⁴

V § 1 odst. 3 ZVTOS je uvedeno, že účelem výkonu trestu odnětí svobody se také rozumí výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých pachatelů a jeho výkon sleduje dosažení účelu stanoveného v ZSM.

Mladistvý pachatelé vykonávají výkon trestního opatření odnětí svobody odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé, a to i v době, kdy, již dovršili v průběhu výkonu trestního opatření devatenáctý rok věku. Z toho vyplývá, že pro účely výkonu uloženého nepodmíněného odnětí svobody, dochází ze zákona k prodloužení věku mladistvého o jeden rok. Tato věková hranice odráží privilegovaný přístup k osobám, které jsou ve věku blízkém věku mladistvého.⁶⁵

U mladistvého, který překročil 18. rok věku, ale nedovršil 19. rok věku je v kompetenci ředitele věznice ponechat ho ve věznici pro mladistvé a nežádat o jeho přeřazení do věznice pro dospělé. V případě požadování o přeřazení se jedná o přeřazení do závažnějšího typu věznice. § 61 odst. 3 ZVTOS, navazuje na tuto skutečnost. Uvádí se v něm, že v případě, že mladistvý ve věznici překročí devatenáctý rok, může soud pro mládež rozhodnout o přeřazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené, nebo rozhodnout o ponechání ve věznici pro mladistvé. Mezi kritérii pro přeřazení do věznice pro dospělé pachatele je především délka zbývajících trestního opatření a dále chování mladistvého. A také zda je mladistvý se schopen napravit ve věznici pro mladistvé.⁶⁶ V tomto případě je třeba také zohlednit chování mladistvého v průběhu výkonu trestního opatření, dále míru jeho zapojení do přípravy na budoucí povolání, do pracovních činností a vzdělávání, dodržování vnitřního řádu věznice. Dále se hodnotí respektování zákazů a omezení, plnění povinností a četnost kázeňských trestů či odměn. Ředitel věznice může podat návrh na přeřazení mladistvého, který ve výkonu

⁶⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

⁶⁵ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 15

⁶⁶ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 92,93

dovršil devatenáct let, i tehdy, jestliže soud pro mládež rozhodl o ponechání mladistvého ve věznici pro mladistvé. Důvody pro podání tohoto návrhu mohou být, že mladistvý soustavně porušuje nebo závažným způsobem porušil povinnosti, pořádek či kázeň. Pro podání návrhu postačuje naplnění jednoho z nich.⁶⁷ Ohledně podávání návrhu o přeřazení ředitelem věznice se jedná o odlišnost od dospělých pachatelů. Podat návrh na přeřazení může dále státní zástupce, avšak k rozhodnutí o přeřazení může dojít i bez návrhu. Proti rozhodnutí soudu, tedy usnesení, lze podat stížnost, která má odkladný účinek. Čili, dokud nebude o opravném prostředku rozhodnuto, není možné mladistvého přeřadit.⁶⁸

Může nastat i jiná situace, kdy ukládá soud pro mládež nepodmíněné odnětí svobody mladistvému, který již dovršil devatenáctý rok věku. Pak může s přihlédnutím zejména k délce ukládaného odnětí svobody a ke stupni a povaze narušení mladistvého rozhodnout, že mladistvý toto trestní opatření vykoná ve věznici pro ostatní odsouzené; učiní-li takové rozhodnutí, musí zároveň rozhodnout, do kterého typu věznice bude odsouzený pro další výkon nepodmíněného odnětí svobody zařazen.⁶⁹

Je nutné zmínit, že ačkoliv § 60 ZVTOS hovoří výslovně jen o věznicích pro mladistvé, je třeba tuto právní úpravu použít i na výkon trestního opatření odnětí svobody, které mladistvý vykonává ve věznici ve zvláštním oddělení pro mladistvé.⁷⁰

3.3.1. Zásady výkonu trestního opatření

Maximální subsidiarita trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody je obsažena v § 31 odst. 2 ZSM. „*Nepodmíněné odnětí svobody může soud pro mládež mladistvému uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu tohoto zákona.*“

⁶⁷ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 178, 179

⁶⁸ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 206

⁶⁹ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věci mládeže, § 31 odst. 5

⁷⁰ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 176

Ustanovení § 2 odst. 1 ZVTOS obsahuje zásadu humanismu trestních sankcí a požadavek na minimalizaci škodlivých účinků zbavení svobody. Nesmí však tím být ohrožena potřeba ochrany společnosti.⁷¹

Ustanovení § 2 odst. 2 ZVTOS obsahuje zásady zacházení s odsouzenými. Jedná se o takové zacházení, které zachová zdraví odsouzeného. Dále je zde zmíněno, že je třeba podporovat takové postoje a dovednosti, které pomohou k návratu do společnosti.

Ustanovení § 31 odst. 2 obsahuje zásadu *ultima ratio*, která vyjadřuje, že trestní opatření nepodmíněné může být uloženo v případě, že nepostačovalo uložení jiného opatření. Což znamená uložení opatření výchovné, ochranné nebo jiné trestní. Při ukládání trestního opatření soud pro mládež vždy zvažuje okolnosti provinění. Dále pak zvažuje osobu pachatele, předchozí použitá opatření a předchozí trestnou činnost.⁷²

Ustanovení § 61 odst. 1 ZVTOS vymezuje dvě základní oblasti, na které se věznice zaměří během výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvého, který nepřekročil osmnáctý rok věku. Jedná se o výchovu mladistvého a jeho přípravu na budoucí povolání.

Ustanovení § 61 odst. 5 ZVTOS navazuje na odst. 1 a uvádí, že při stanovení obsahu programu zacházení s mladistvým se vždy sleduje zabezpečení jeho pracovní kvalifikace a samostatný způsob života.

⁷¹ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 5

⁷² ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 92

4. SPECIFIKA ZACHÁZENÍ S MLADISTVÝMI VE VÝKONU TRESTNÍHO OPATŘENÍ ODNĚTÍ SVOBODY NEPODMÍNĚNĚ

V rámci této kapitoly bude podrobně rozebráno zacházení s mladistvými v rámci výkonu trestního opatření odnětí svobody. Dále pak výchova a vzdělávání mladistvých, práva odsouzených a udělování kázeňských odměn a trestů.

4.1. Věznice pro mladistvé, diferenciační a propustné skupiny

Jak už bylo zmíněno výše, tak aby byl pro mladistvé zaručen specifický přístup v oblasti výkonu trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody, bylo nutné zřídit zvláštní věznice, resp. zvláštní oddělení pro mladistvé. Pro mladistvé je zřízen oproti dospělým pachatelům pouze jeden typ věznic.⁷³

Pro vnější bezpečnost jsou používány speciálně stavebně-technické prostředky a ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených. Vnitřní bezpečnost zajišťují zaměstnanci vězeňské služby. Věznice pro mladistvé se z hlediska způsobu vnějšího střežení a zajištění vnitřní bezpečnosti řadí na úroveň oddělení s vysokým stupněm zabezpečení ve věznicích s ostrahou a na úroveň věznice se zvýšenou ostrahou, které jsou u dospělých pachatelů a jsou vysvětleny níže. Ve věznicích pro mladistvé, se uplatňuje vnitřní diferenciaci.⁷⁴

Mladiství pachatelé se rozdělují do tzv. diferenciačních skupin (A, B, C, D) a propustných skupiny (první, druhá, třetí). Do jednotlivých diferenciačních skupin jsou zařazováni podle svého chování, jednání, postoje a podle charakteru provinění. O zařazení do konkrétních diferenciačních skupin rozhoduje ředitel věznice na základě doporučení odborných zaměstnanců. Jedná se zejména o psychology, speciální pedagogy, sociální pracovníky a vychovatele. Diferenciační skupiny se liší způsobem zacházení odpovídajícím potřebám pro změnu chování a osobnosti mladistvého. Hlavním programem je vzdělávání a vhodná forma sociálního výcviku.

⁷³ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 27

⁷⁴ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 27

1. Skupina A je určena pro mladistvé, kteří se nejvíce přibližují normálu a jejich trestná činnost vyplynula převážně z nevhodného sociálního zázemí nebo nezralosti.
2. Skupina B je určena pro mladistvé, u kterých se projevuje tzv. disharmonický vývoj.⁷⁵ Což znamená, že takové osoby mají nesouladný a nevyvážený vývoj složek osobnosti, z čehož plynou nedostatky v sociálním chování, sebekontroli atd.⁷⁶
3. Skupina C je určena pro mladistvé, kteří trpí poruchami chování, případně pro závislé na návykových látkách.
4. Skupina D je určena pro mladistvé, kteří trpí mentální retardací.⁷⁷

Dále se tyto diferenciační skupiny mohou dělit na tři prostupné skupiny. Podrobnější podmínky pro tyto prostupné skupiny stanoví vnitřní řád věznice, dále plnění programu, povinností atd. Prostupné skupiny se dělí dle chování jedince, plnění jejich povinností a dodržování vnitřního řádu ve věznici.

1. První skupina slouží pro spolupracující mladistvé, kteří aktivně plní program zacházení a dalších povinností a chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem věznice.
2. Druhá skupina je určena pro mladistvé s nevyjasněným a kolísavým postojem a přístupem k programu zacházení a povinnostem.
3. Třetí skupina je pro ty, kteří odmítají plnit program zacházení nebo jej plní pasivně, neplní své povinnosti a odmítají dodržovat vnitřní řád věznice.

O zařazení do prostupné skupiny rozhoduje vedoucí oddělení výkonu trestu na návrh speciálního pedagoga, zpravidla při hodnocení a zpracování programu zacházení. Takové hodnocení se u mladistvých provádí jednou za měsíc.⁷⁸

⁷⁵ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 92

⁷⁶ prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc., *Slovník cizích slov ABZ: Disharmonický vývoj* [online]. ČR: 2005-2024 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/disharmonicky-vyvoj>

⁷⁷ ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2. Str. 92

⁷⁸ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 16

Odsouzení mladiství se po věznici pohybují organizovaně, zpravidla pod dohledem vězeňské služby. Mladiství vězni pracují zpravidla na pracovištích uvnitř věznice. Odsouzení, u kterých lze předpokládat, že toho nezneužijí, mohou být zaměstnání na nestřeženém pracovišti mimo věznici. K dohledu nad pracovní činností odsouzených, určuje ředitel věznice zaměstnance vězeňské služby. Ten provádí kontrolu každých 30 minut. Pro odsouzené je možné organizovat různé akce (sportovní, kulturní) mimo věznici, které jsou vždy za účasti vězeňské služby. Mladistvému může ředitel věznice povolit dočasné opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, a to nejdéle na dobu 24 hodin. Návštěvy mladistvých ve vězení jsou prováděny vždy za přítomnosti Vězeňské služby.⁷⁹

V § 35 odst. 2 ZVTOS je uvedeno, že mladiství jsou osvobozeni od hrazení nákladu za výkon trestu, dokud nedovrší 18 let.

4.2. Výchova a vzdělávání odsouzených

Jak již bylo zmíněno v zásadách výkonu trestu, tak věznice se u mladistvých, kteří nepřekročili osmnáctý rok věku, v rámci výkonu trestního opatření odnětí svobody zaměřuje na dvě základní oblasti. Těmi jsou výchova mladistvého a jeho příprava na budoucí povolání.

Ohledně výchovného působení je to u mladistvých náročnější než u dospělých. Výraznější negativismus a tendence se odlišovat od světa dospělých mohou být překážkou.⁸⁰ Mladistvý se vězeňskému prostředí nepřizpůsobuje snadno a je pro ně obtížné akceptovat autoritu dospělých. Proto se klade velký důraz na výběr vězeňského personálu. Aby se omezily negativní účinky izolace od společnosti, uplatňují se ve zvýšené míře individuální způsoby zacházení, které jsou zaměřené na rozvíjení rozumové, emocionální a sociální zralosti. Klade se důraz na přijetí odpovědnosti za spáchané provinění. Dále se klade důraz na řešení životních situací a na omezování a zvládání agresivních reakcí. Volnočasové aktivity jsou volené tak, aby odpovídaly vývojovým potřebám. Vychází se z toho, že způsob trávení volného času s vrstevníky, může ovlivňovat delikventní chování jedince.

⁷⁹ Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody § 55

⁸⁰ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 177

Příprava na budoucí povolání je nezbytnou součástí působení na mladistvé. Tato oblast je zaměřena na získání znalostí a dovedností usnadňujících zařazení mladistvého do zaměstnání po pominutí výkonu trestního opatření odnětí svobody. Také další aktivity by měly vést k tomu, aby byl mladistvý schopen vést samostatný život, aby uměl hospodařit s penězi a aby si dokázal vyřídit záležitosti na úřadech. Dále pokud je to ve věznici možné, aby si v době osobního volna sami prali a žehlili. A ve dnech pracovního volna, aby si připravovali snídani a večeři.⁸¹ Věznice při stanovení formy a obsahu přípravy na budoucí povolání v rámci programu zacházení musí požádat o vyjádření zákonného zástupce a příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V případě zákonného zástupce je podmínkou udržovat s mladistvým ve výkonu trestu styk. Ať už osobní, prostřednictvím návštěv nebo písemnou formou. Příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí je obecní úřad s rozšířenou působností, který se dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody vyjadřuje k formě a obsahu přípravy mladistvého na budoucí povolání. Pověřený zaměstnanec je povinen mladistvého ve věznici navštívit alespoň jednou za tři měsíce a projednat s ním možnosti zaměstnání a přípravy na budoucí povolání. Zaměstnanec orgánu sociálně-právní ochrany dětí může hovořit s mladistvým bez přítomnosti třetí osoby a má právo nahlížet do dokumentace. Tyto návštěvy nepodléhají režimu běžných návštěv. Vyjádření zákonného zástupce a orgánu sociálně-právní ochrany dětí není požadováno ohledně zařazení mladistvého do práce. Věznice má však za povinnost spolupracovat se zákonnými zástupci, a to spočívá v poskytování informací o pracovním zařazení a o výsledcích. Věznice umožňuje zákonnému zástupci prohlédnout si pracoviště a zapojit se do řešení vzniklých problémů. Je ve správě věznice podávat informace zákonným zástupcům o chování a zdravotním stavu mladistvého, a to i bez žádosti mladistvého.⁸²

V případě, že mladistvý nemá splněnou povinnou školní docházku, musí věznice zabezpečit její plnění vyučováním, které je realizováno na místo výkonu práce. V tomto případě spolupracují orgány vězeňské služby s příslušnými školami a orgány státní správy a samosprávy ve školství. Vyučování je realizováno denně.

⁸¹ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str.180

⁸² Tamtéž Str. 181,182

Ředitel věznice může mladistvému povolit volný pohyb mimo věznici za účelem docházky do školy.⁸³

4.3. Některá práva odsouzeného při výkonu trestního opatření

Každý odsouzený má právo přijímat a zasílat korespondenci neomezeně. Je samozřejmostí, že podléhá kontrole Vězeňské služby. Korespondence, která slouží k uplatňování práv a oprávněných zájmů odsouzených, kontrole nepodléhá.⁸⁴

Použití telefonu se umožňuje především pro kontakt s osobami blízkými. Náklady s použitím telefonu hradí odsouzený. Vězeňská služba je oprávněna hovory odposlouchávat a pořizovat záznam.⁸⁵

Mladistvý odsouzený má právo přijímat návštěvy na dobu až pěti hodin v měsíci. Větší rozsah návštěv je možný v potřebě zachování pozitivních rodinných vazeb ve větší míře než u dospělých. Během návštěvy mohou být mladiství ustrojeni do vlastního oděvu. Návštěvy se mohou účastnit kulturních a sportovních akcí, kde účinkují mladiství, dále si mohou prohlédnout i prostory věznice, včetně pracovišť.⁸⁶

Mladistvý má právo přijímat balíčky s potravinami a osobními věcmi čtyřikrát ročně do hmotnosti 5 kg. Oproti dospělým pachatelům, mají možnost přijímat balíčky častěji. Je to odůvodněno tím, že mladistvý je zpravidla zařazen do denní formy studia čili nepracuje, a proto jeho finanční prostředky mohou být omezené. Balíčky jsou u mladistvých vnímány jako významný kontakt s blízkými a hraje důležitou roli ohledně jejich fyzického a duševního vývoje.⁸⁷ Balíčky jsou kontrolovány Vězeňskou službou, aby se zabránilo přijímání věcí, které jsou nežádoucí a které by mohly ohrozit život a zdraví vlastní nebo jiných osob. Nepředané věci se odešlou zpět odesílateli na náklady odsouzeného. V situaci, kdy odsouzený balíček odmítne, zašle se opět zpět odesílateli na náklady odsouzeného. Balíčky lze zasílat poštou nebo předat při návštěvě. V případě zasílání prádla a oděvů, ty

⁸³ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str.178,179

⁸⁴ Tamtéž Str. 53, 53

⁸⁵ Tamtéž Str. 57

⁸⁶ Tamtéž Str. 182

⁸⁷ Tamtéž Str. 183

lze zasílat odsouzenému bez omezení. Knihy, denní tisk a časopisy jsou vedené jako korespondence, tudíž je lze zasílat též neomezeně.⁸⁸

4.4. Kázeňské odměny a tresty

Mladistvým lze udělit ve věznici kázeňské odměny. Dle § 63 ZVTOS se jedná o:

1. pochvalu,
2. mimořádné zvýšení doby návštěv až na 8 hodin,
3. povolení jednorázového nákupu potravin a věcí pro osobní potřebu,
4. zvýšení kapesného o jednu třetinu na dobu 3 měsíců,
5. věcnou nebo peněžitou odměna až do výše 1000 Kč,
6. mimořádné povolení balíčku,
7. rozšíření osobního volna na aktivity až na dobu 1 měsíce,
8. povolení odpustit věznici až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení s mladistvými,
9. přerušování výkonu trestu.

Odměny jsou pro odsouzené významným prostředkem pozitivní motivace. Jsou jedním z prostředků k dosažení účelu výkonu odnětí svobody.

Pochvala se uděluje ústně, a to buď individuálně nebo před skupinou odsouzených.

Zvýšení doby trvání návštěv se ve formě odměny zvýší z původních pěti hodin na osm. Návštěvy jsou povoleny jak osobám blízkým, tak i jiným osobám.

Povolení jednorázového nákupu se vztahuje na potraviny a věci pro osobní potřebu. Mladistvý tyto nákupy jinak provádět nemůže. Nelze tuto odměnu povolit odsouzenému, který má v úschově věznice menší částku, než je předpokládaná cena jízdného do místa bydliště a výše stravného na jeden den.

Odsouzeným, kteří pracují, náleží 20 % z pracovní odměny. Zvýšení kapesného lze formou odměny maximálně o jednu třetinu, a to až na dobu 3 měsíců. Těm,

⁸⁸ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str.75,76

kteří nepracují, náleží pracovní odměna 100 Kč měsíčně. Zvýšení kapesného jako odměna se vztahuje i na tyto odsouzené.

Peněžitou odměnu smí odsouzený využít jako kapesné. Dále může požádat o uložení na účet zřízený a vedený věznicí. Může požádat o odeslání kapesného zletilé osobě. Jako věcná odměna může například být kniha, hodinky nebo kosmetika.

Mimořádný balíček lze jako odměnu přijmout nad rámec povoleného práva přijímat ročně čtyři balíčky. Jedná se opět o balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.

Právo mít denně osobní volno je formou odměny rozšíření osobního volna, prodlouženo až na dobu jednoho měsíce. Nelze tím však narušit osmihodinovou dobu spánku, dobu potřebnou pro hygienu, úklid, stravování a jednohodinové vycházky. Rozšíření osobního volna uděluje ředitel věznice a přihlíží ke stupni narušení mladistvého, k délce uloženého trestu a k jeho chování v průběhu výkonu trestu.

Povolení odpustit věznicí až na 24 hodin v souvislosti s návštěvou nebo programem zacházení s mladistvými. Ředitel věznice v tomto případě přihlíží ke stupni narušení odsouzeného, povaze trestné činnosti, k délce trestu a jeho nevykonanému zbytku.

Ředitel věznice umožní přerušování výkonu trestu v případě úspěšného plnění programu zacházení a dosahování účelu výkonu trestu až na 20 dnů, pokud lze mít důvodně za to, že mladistvý bude v prostředí, které jej nebude negativně ovlivňovat. I při plnění programu zacházení a dosahování účelu trestu se tato odměna zpravidla neumožňuje, v případě, že mladistvý musel být do výkonu trestu dodán.⁸⁹

Naopak kázeňské tresty, které lze mladistvým uložit jsou uvedené v § 64 ZVTOS Patří mezi ně:

1. důtka,

⁸⁹ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str.143,184

2. snížení kapesného,
3. zákaz přijetí jednoho balíčku,
4. propadnutí věci,
5. umístění do uzavřeného oddělení,
6. celodenní umístění do uzavřeného oddělení,
7. umístění do samovazby,
8. odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.

Důtka se uloží odsouzenému ústně, a to buď individuálně nebo před skupinou odsouzených.

Formou kázeňského lze kapesné snížit maximálně o jednu třetinu, a to na dobu až dvou měsíců.

Zákaz přijetí jednoho balíčku znamená omezení počtu balíčků, avšak pouze o jeden balíček ročně. V tomto případě to znamená, že by mladistvý mohl dostat pouze tři za rok.

Propadnutí věci se vztahuje na věci, které mají vztah ke spáchanému kázeňskému přestupku.

Umístění do uzavřeného oddělení lze až na 14 dní s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení. Nastupuje na uzavřené oddělení ihned po skončení pracovní doby, či vyučování. Zde setrvává i ve dnech osobního volna. Má právo se zúčastnit vycházky v rozsahu jedné hodiny.

Při celodenním umístění do uzavřeného oddělení může být odsouzený umístěn sám, jsou-li pro to vážné bezpečnostní důvody, anebo nejsou-li ve výkonu tohoto kázeňského trestu alespoň dva odsouzení. Tento trest lze uložit až na 10 dní. Při tomto trestu je odsouzený povinen vykonávat úklidové práce. Dále může přijímat návštěvy, které probíhají odděleně od ostatních návštěv. Pokud obdrží během trestu balíček, vydá se mu po skončení trestu. Má právo na vycházku v rozsahu jedné hodiny denně.

Pro výkon samovazby je určena zvláštní cela, do níž se umísťuje pouze jeden odsouzený. Opět je možné odsouzeného tam umístit až na 10 dní. Před umístěním celodenním a do samovazby je nezbytné posouzení lékaře, že

odsouzený je zdravotně způsobilý. Při vykonávání tohoto trestu má také právo na vycházku jednu hodinu denně. Je důležité před umístěním do uzavřeného oddělení a samovazby provést prohlídku lékařem. Ta se provádí i během vykonávání těchto dvou trestů, z důvodu značné zátěže, zejména na psychiku při vykonávání tohoto trestu.

V případě odnětí výhod z předchozí kázeňské odměny se bude jednat zejména o zrušení rozšířené doby návštěv, zvýšení kapesného, rozšířeného osobního volna, zrušení přerušování trestu či odnětí povolení jednorázového nákupu, pokud již například nákup nebyl realizován.

Kázeňský trest lze uložit za kázeňský přestupek, který spočívá v zaviněném porušení povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu. Kázeňský trest se neuloží, pokud samotné projednání kázeňského přestupku dosáhne sledovaného účelu. Kázeňské vyřízení se též vztahuje na jednání, které má znaky přestupku, avšak za předpokladu, že byla spáchána během výkonu trestu. Přestupkem se rozumí přestupek ve smyslu zákona č. 251/2016 Sb., zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

V případě, že kázeňský přestupek naplňuje znaky trestného činu, provinění, tak uložení kázeňského trestu nevyklučuje trestní stíhání odsouzeného.

U kázeňských trestů uvedených v bodech 1–6 je možnost uložit trest podmíněně se zkušební dobou na 6 měsíců.⁹⁰

Kázeňskou pravomoc vykonává generální ředitel vězeňské služby a ředitelé věznic. Tyto subjekty mohou zmocnit k výkonu kázeňské pravomoci i jiné zaměstnance vězeňské služby. Ředitel věznice tak může učinit jen se souhlasem generálního ředitele vězeňské služby. Jiným zaměstnancem může být vychovatel, vedoucí školského vzdělávacího střediska nebo speciální pedagog. Řediteli věznice náleží kázeňská pravomoc v plném rozsahu. Generální ředitel vězeňské služby rozhoduje o stížnostech proti rozhodnutí ředitele věznice.⁹¹

⁹⁰ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 146, 147, 148, 149, 154, 155, 186, 186

⁹¹ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 158

Stížnost proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu má odsouzený právo podat do 3 dnů ode dne oznámení rozhodnutí. Odkladný účinek je přiznán jen stížnosti proti uložení kázeňského trestu propadnutí věci. V případě propadnutí věci má právo podat stížnost odsouzený, ale i osoba, které se zabrání věci týká, zpravidla je to vlastník věci. Ředitel věznice nebo jím zmocněný zaměstnanec musí rozhodnout ve lhůtě 5 dní od podání stížnosti. V zájmu nestranného posouzení nelze, aby o dané stížnosti rozhodoval zmocněný zaměstnanec, který kázeňský trest uložil. V případě, že kázeňský trest uložil ředitel věznice, tak stížnost projedná generální ředitel vězeňské služby.⁹²

Prominout kázeňský trest lze v případě, že ještě výkon kázeňského trestu nebyl započat. Základním předpokladem je, že proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu již nejde podat stížnost, tzn. rozhodnutí nabylo právní moci. Dalším předpokladem, který musí být splněn současně je, že chování a jednání odsouzeného nasvědčuje tomu, že trest není potřebný. Jde například o vzorné plnění všech povinností a náprava škody způsobené kázeňským přestupkem. Toto se nevztahuje na propadnutí věci, protože jeho účinky, tj. vlastnické právo přechází na stát. Není stanoveno, kdo může prominutí uložit. Vzhledem k pravomocem lze odvodit, že půjde o ředitele věznice nebo o jiného zmocněného zaměstnance Vězeňské služby. O prominutí se učiní zápis na předepsaný tiskopis.⁹³

Upuštění od výkonu zbytku kázeňského trestu lze v případě, že odsouzený projevuje účinnou snahu po nápravě. Opět toto není možné v případě propadnutí věci. Opět zde není přímo stanoveno, kdo může o upuštění rozhodnout. O upuštění se učiní zápis na předepsaný tiskopis.⁹⁴

Zahlazení kázeňského trestu umožňuje zánik negativních důsledků uloženého trestu, které spočívají v tom, že má odsouzený záznam o udělení trestu v osobním spisu. Podmínky pro zahlazení kázeňského trestu jsou přísné. Vyžaduje se takové chování odsouzeného, které odpovídá chování, za které by byla uložena kázeňská

⁹² KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. 159, 160

⁹³ Tamtéž Str.161, 162

⁹⁴ Tamtéž Str. 162

odměna. Místo odměny se však zahladí uložený trest. O zahlazení rozhodne ředitel věznice nebo jiný pověřený zaměstnanec vězeňské služby. O zahlazení se učiní zápis na předepsaný tiskopis. Jestliže byl kázeňský trest zahlazen, nelze ho uvádět v žádném hodnocení.⁹⁵

⁹⁵KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 163

5. Věznice Všehrdy

V této části bakalářské práce charakterizují oddíl mladistvých a představím interní režim ve věznici ve Všehrdech. Uvedu zde, jaké podmínky a povinnosti mají odsouzení mladiství v této věznici.

5.1 Charakteristika oddílu mladistvých odsouzených

Věznice Všehrdy se nachází v Ústeckém kraji, asi 6 km od města Chomutov a byla založena v roce 1958. Věznice Všehrdy je profilována pro mladistvé odsouzené muže. Kromě mladistvých zde vykonávají trest odnětí svobody i dospělí odsouzení muži, kteří jsou umístěni do oddělení s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Ve věznici jsou dále specializované oddíly pro odsouzené s duševními poruchami, poruchami chování s individuálním přístupem, pro odsouzené trvale pracovně nezařaditelné a pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování vlivem návykových látek. Ubytovací kapacita věznice je 540 míst při zachování 4 m² na osobu a odsouzení jsou ubytováni na ložnicích 8 ubytoven. Pro mladistvé odsouzené muže je vyhrazeno 56 míst. Počet tabulkových míst personálu je v této věznici 235. Nedílnou součástí naplňování účelu výkonu trestu zejména u mladistvých odsouzených je vzdělávání, které věznice zajišťuje prostřednictvím Školského vzdělávacího střediska ve dvou učebních oborech, a to truhlář (dvouletý) a elektrikář (tříleté). Pro žáky s kratším trestem je zajištěn desetiměsíční kurz zámečnick (akreditovaný).⁹⁶

5.2. Interní řád

Vnitřní řád věznice vydává na základě § 14 ZVTOS ředitel věznice se souhlasem generálního ředitele vězeňské služby.

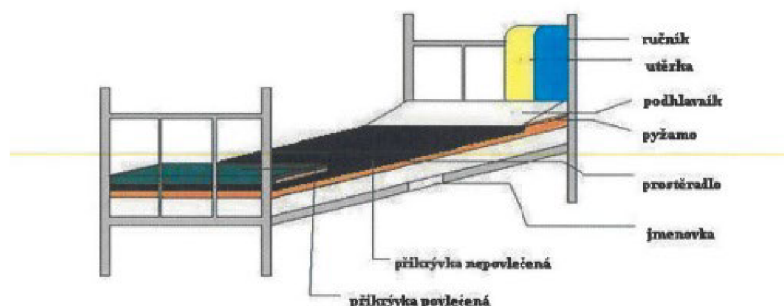
5.2.1. Některá práva a povinnosti odsouzeného

Odsouzený nosí výstrojní oděv a součástky podle pokynů zaměstnanců Vězeňské služby a řádně se o ně stará. Jakákoliv úprava je zakázána s výjimkou provádění drobných úprav, jako je přišíť knoflíku.

⁹⁶ Vězeňská služba České republiky: *Věznice Všehrdy základní informace* [online]. Praha, [cit. 2024-02-27] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vsehrdy/sekce/zakladni-informace>

Odsouzený má lůžko a osobní uzavíratelnou skříňku, které jsou opatřené jmenovkou s jménem a příjmením. V případě ochrany osobních údajů, lze označit lůžko i skříňku jiným způsobem. O zařazení na ubytovnu podle stupně zabezpečení rozhoduje odborná komise věznice, o ubytování odsouzeného do ložnice rozhoduje vychovatel. Mladistvým je zakázáno navštěvovat bez vědomí vychovatele nebo dozorce ostatní ložnice. Odsouzený musí mít ustlané lůžko od budíčku do večerky, výjimka je v době osobního volna, kdy může ležet na ustlaném lůžku.⁹⁷

Obrázek č. 1 Vzor úpravy lůžka

Obrázek č. 2 Vzor uložení věcí v osobní skříňce

Zdroj: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitri-rad-veznice-2024/vnitri-rad-platny-od-112024.pdf>

⁹⁷ Vězeňská služba České republiky: *Vnitřní řád věznice pro mladistvé a odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou* [online]. Praha, 01.01.2024. [cit. 2024-02-27] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitri-rad-veznice-2024/vnitri-rad-platny-od-112024.pdf> čl. 6, čl. 7

Odsouzenému je vydávána strava v jídelně do stanoveného jídelního nádobí v rámci stanoveného peněžního limitu na osobu a den. Pokud tomu nebrání kapacitní možnosti zaměstnanecké kuchyně, může si odsouzený za vlastní finanční prostředky, pokud jimi disponuje, odebírat stravu ze zaměstnanecké kuchyně. Dále si odsouzený může ve vyhrazených prostorech s povolenými elektrospotřebiči ohřívat vodu na přípravu nápojů nebo instantních potravin.⁹⁸

O zdravotní službu žádá odsouzený formou zápisu do stanovené knihy nejpozději do večerky v pracovních dnech. Výjimka platí pro akutní a bolestivé případy a pro objednané návštěvy u odborného lékaře. Odsouzený užívá pouze léky předepsané lékařem ve stanoveném množství a čase.⁹⁹

Odsouzený je povinen dodržovat zásady osobní hygieny, pouštění teplé vody je realizováno podle rozpisu. Koupání se realizuje v koupelnách jednotlivých oddílů a na centrálních sprchách věznice. Koupání v uzavřeném oddíle je prováděno ve středu a v neděli.¹⁰⁰

Odsouzený může užívat mobilní telefon na základě vydání karty k telefonnímu číslu. Žádost se vyřizuje prostřednictvím vychovatele. Poté odsouzený vyplní žádost o povolení telefonních hovorů na příslušném tiskopise a zároveň uvede potřebné kontakty na blízké osoby. Kontakty jsou následně ověřeny a schváleny vedoucím oddělením výkonu trestu. Délka hovoru je zpravidla 20 minut denně.¹⁰¹

Mladistvý odsouzený do dovršení 18ti let ve věznici nekouří. Pro ostatní odsouzené jsou pro kouření určena místa a čas, kde je kouření povoleno.¹⁰²

5.2.2. Program zacházení

Program zacházení je výchovný prostředek, který vede k přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin, u mladistvých provinění a ke snižování nebezpečí recidivy. Tímto je naplňován stanovený účel výkonu trestu. Cílem programu zacházení je

⁹⁸ Vězeňská služba České republiky: *Vnitřní řád věznice pro mladistvé a odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou* [online]. Praha, 01.01.2024. [cit. 2024-02-27], dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitri-rad-veznice-2024/vnitri-rad-platny-od-112024.pdf>, čl. 8

⁹⁹ Tamtéž čl. 9

¹⁰⁰ Tamtéž čl. 10

¹⁰¹ Tamtéž čl. 13

¹⁰² Tamtéž čl. 22

příprava odsouzeného na soběstačný život po propuštění. Program zacházení sestavuje vždy speciální pedagog. Ten vychází z poznatků komplexní zprávy o odsouzeném. Odsouzenému je poté stanoven druh programu a ve spolupráci s ním mu jsou stanoveny konkrétní aktivity. Aktivity a cíle programu zacházení se v průběhu výkonu trestu podle potřeby a ve spolupráci s odsouzeným aktualizují. Vychovatel provádí průběžné vyhodnocení všech oblastí programu zacházení, včetně plnění cíle. Toto vyhodnocení je podkladem pro rozhodování o odsouzeném v průběhu výkonu trestu a pro komplexní hodnocení naplňování účelu výkonu trestu pro potřeby soudu při jednání o podmíněném propuštění nebo o přeřazení do jiného typu věznice. Ředitel věznice vydává seznam aktuálně platných aktivit, tyto aktivity jsou vyvěšeny na nástěnkách jednotlivých ubytoven.¹⁰³

5.2.3. Vybrané druhy ubytovacích prostor – oddíly

Po nástupu do věznice je odsouzený umístěn a ubytován na nástupním oddělení a následně přijat odbornou komisí, kde předsedou je zaměstnanec věznice, který je pověřený ředitelem věznice. V tomto oddílu je odsouzenému vystaven průkaz totožnosti odsouzeného a průkaz ke stravování. Cílem tohoto oddílu je seznámení odsouzeného s příslušnými zákony, s vnitřním řádem a s prostředím, ve kterém bude trest vykonávat. Dále je cílem zpracování komplexní zprávy o odsouzeném s návrhem programu zacházení. Dále se v tomto oddílu provede vstupní lékařská prohlídka. V ubytovacím prostoru nástupního oddělení je kuchyňka, sociální zařízení s umyvadlem, kulturní místnost a prostor pro odkládání vršků. Specifika tohoto oddělení pro mladistvé jsou, že ubytovacím prostorem pro mladistvé je vyčleněná ložnice v ubytovacím prostoru mladistvých. Dále, že se mladistvý konkrétně stravuje v jídelně pro odsouzené v 6. patře. Vycházka mladistvého se uskutečňuje ve vycházkovém prostoru ubytovny.¹⁰⁴

Účelem výstupního oddílu je pomáhat odsouzeným před očekávaným výkonem trestního opatření odnětí svobody. A to při vytváření příznivých podmínek pro

¹⁰³ Vězeňská služba České republiky: *Vnitřní řád věznice pro mladistvé a odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou* [online]. Praha, 01.01.2024. [cit. 2024-02-27] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitni-rad-veznice-2024/vnitni-rad-platny-od-112024.pdf>, čl. 27

¹⁰⁴ Tamtéž, čl. 30

soběstačný způsob života v souladu se zákonem. Dále je účelem minimalizovat možná rizika opětovného páchání trestné činnosti po propuštění. Smyslem pobytu v tom oddílu je posouzení předpokladů, s jakými se bude odsouzený vracet do života na svobodě. Návrh na umístění do tohoto oddílu předkládá vychovatel s doporučením k umístění odborné komisi. Ředitel věznice pak na návrh odborné komise rozhodne. Ložnice ve výstupním oddílu je vybavena standardním nábytkem internátního typu. Dále se zde nachází televizor, vysavač, žehlička, sušák na prádlo a varná konvice. Odsouzený může využívat tělocvičnu, hřiště a centrální posilovnu věznice.

Specifika oddělení pro mladistvé jsou, že jako výstupní oddíl jsou dvě ložnice ve 3. nadzemním patře 6. ubytovny a víceúčelová místnost. Ve vyhrazený čas má mladiství odsouzený možnost využívat sportovní místnost, víceúčelovou místnost, terapeutickou místnost a venkovní zahradu s hřištěm. V ubytovacím prostoru tohoto oddílu se mladistvý pohybuje volně, v ústroji upřesněné vychovatelem nebo speciálním pedagogem, a to s ohledem na plnění úkolů programu zacházení. O vyřazení z tohoto oddílu rozhoduje taktéž ředitel věznice po pečlivém zvážení, opět na návrh odborné komise. Důvodem k vyřazení z tohoto oddílu může být úmyslné porušení vnitřního řádu, odmítání účasti v povinných aktivitách programu výstupního zacházení nebo například pomnutí důvodu, pro který byl odsouzený do tohoto oddílu zařazen.¹⁰⁵

V budově uzavřeného oddílu je umístěn oddíl pro výkon kázeňských trestů, nástupní oddíl a krizový oddíl. Pro mladistvé odsouzené pro výkon kázeňských trestů jsou zřízeny 2 cely v 2. nadzemním podlaží ubytovny č. 6. Před umístěním do uzavřeného oddílu se odsouzený podrobí osobní prohlídce. Kázeňský trest se vykonává v oděvu, který je k tomu určen.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Vězeňská služba České republiky: *Vnitřní řád věznice pro mladistvé a odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou* [online]. Praha, 01.01.2024. [cit. 2024-02-27] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitri-rad-veznice-2024/vnitri-rad-platny-od-112024.pdf>, čl. 31

¹⁰⁶ Tamtéž, čl. 32

6. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY U DOSPĚLÝCH PACHATELŮ NEPODMÍNĚNĚ

Tato kapitole je věnována krátce výkonu trestu odnětí svobody u dospělých pachatelů. Dále pojednává o sazbách, které lze dospělým pachatelům uložit a také jsou zde uvedeny druhy věznic a jednotlivá oddělení. V poslední části kapitoly jsou uvedené odlišnosti od mladistvých v udělování kázeňských odměn, kázeňských trestů apod.

6.1. Hmotněprávní aspekty

Nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá u dospělých pachatelů nejvýše na dvacet let. A to v případě, že se nejedná o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody.¹⁰⁷ To nastává v případě, že pachatel znovu spáchá zvláště závažný zločin, ačkoliv byl pro takový či jiný již potrestán. Soud může uložit trest v horní polovině trestní sazby odnětí svobody, stanovené v trestním zákoně, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu.¹⁰⁸ Obdobně to je v případě spáchání trestného činu ve prospěch organizované skupiny. I zde platí zvýšení trestu nad dvacet let.¹⁰⁹

Další možnost uložení vyšší sazby jak dvacet let, lze dospělým pachatelům formou výjimečného trestu. Tímto trestem se rozumí trest v podobě odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let. Také tento trest umožňuje uložit odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest může být uložen za zvláště závažný zločin.¹¹⁰

Za trestné činy, u kterých horní hranice nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest v případě, že by uložení jiného trestu zjevně nevedlo k nápravě.¹¹¹

Mimořádné snížení nastává v případě, že by použití trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákonem bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a lze dosáhnout nápravy i kratším trestem. Soud v takovém případě může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici sazby. To lze i v případě, že pachatel napomohl

¹⁰⁷ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník §55

¹⁰⁸ Tamtéž §59

¹⁰⁹ Tamtéž §55

¹¹⁰ Tamtéž §54

¹¹¹ Tamtéž §55

zabránit trestnému činu, nebo se o to pokusil, nebo se lze domnívat, že k poměrům pachatele postačí kratší trest k nápravě.¹¹²

6.2. Věznice pro dospělé pachatele

Na rozdíl od mladistvých pachatelů se věznice u dospělých dělí do dvou typů podle vnějšího střežení. Jsou jimi:

- a) věznice s ostrahou,
- b) věznice se zvýšenou ostrahou.¹¹³

Před novelou trestního zákona byly věznice pro dospělé rozděleny do čtyř diferenčních typů. Byly to věznice s dohledem, věznice s dozorem, věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou.

Vnitřní rozdělení věznice s ostrahou se podle stupně zabezpečení člení na oddělení:

- 1. s nízkým stupněm zabezpečení,
- 2. se středním stupněm zabezpečení,
- 3. s vysokým stupněm zabezpečení.

Do těchto oddělení jsou odsouzení umístováni podle míry vnějšího a vnitřního rizika. Vnější riziko vyjadřuje míru nebezpečnosti odsouzeného pro společnost. V tomto případě se zohledňuje trestná činnost, za kterou mu byl uložen trest, délka trestu a forma zavinění. Také se přihlíží k tomu, zda byl již ve výkonu trestu. Vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu. V tomto případě se zohledňuje individuální charakteristika odsouzeného, tedy povaha jeho trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích trestů a hrozba útěku. Míry vnějších a vnitřních rizik vyhodnocuje odborná komise, která je složena z vedoucího oddělení výkonu trestu nebo oddělení výkonu vazby a trestu anebo ředitelem věznice pověřeného zaměstnance těchto oddělení. Dále v této komisi je psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel a popřípadě další zaměstnanci vězeňské služby určených ředitelem věznice. O umístění do některého z oddělení věznice následně rozhoduje ředitel věznice

¹¹² Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník §58

¹¹³ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 8

a při svém rozhodování přihlédne doporučení odborní komise. Při odlišném názoru ředitel věznice tento postup odůvodní a o rozhodnutí informuje Ministerstvo spravedlnosti. Odsouzený, který je umístěn do věznice se středním nebo vysokým stupněm zabezpečení, může do 3 dnů od doručení rozhodnutí podat návrh u ředitele věznice na umístění do oddělení s nižším stupněm.¹¹⁴

O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen rozhoduje soud podle zvláštního zákona (trestní zákoník a trestní řád).¹¹⁵ O přeřazení do jiného typu věznice během výkonu rozhoduje soud podle zvláštního zákona (trestní zákoník a trestní řád).¹¹⁶ Ředitel věznice má za povinnost podat soudu návrh na přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice, jestliže má za to, že přeřazení přispěje k dosažení účelu výkonu trestu.¹¹⁷

Do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení se umístí odsouzený s nízkým vnějším a vnitřním rizikem. Takovým odsouzeným je ten, který je odsouzený za nedbalostní trestný čin, jehož trest odnětí svobody nepřevyšuje 3 roky, pokud u něj nebyly zjištěny okolnosti pro umístění do oddělení s vyšším zabezpečením. Dále pokud je odsouzený za úmyslný trestný čin, jehož trest odnětí svobody nepřevyšuje 1 rok a nebyl dosud ve výkonu trestu. A nejde-li například o trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a nakládání s omamnými a psychotropními látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka.

Do oddělení se středním stupněm zabezpečení se umístí odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem. Takovým odsouzeným je ten, který je odsouzený za nedbalostní trestný čin, jehož trest odnětí svobody převyšuje 3 roky, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s vyšším nebo nižším stupněm zabezpečení. Dále pokud je odsouzený za úmyslný trestný čin, jehož trest odnětí svobody nepřevyšuje 3 roky. Dále pokud odsouzený je ve výkonu trestu nejvýše potřetí. A nejde-li například o trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a nakládání s omamnými nebo psychotropními

¹¹⁴ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů § 12 písm. a, § 12 písm. b

¹¹⁵ Tamtéž § 9

¹¹⁶ Tamtéž § 10

¹¹⁷ Tamtéž § 11

látkami nebo trestný čin spáchaný pod vlivem takové látky, kdy došlo nebo hrozilo, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka.

Do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení se umístí odsouzený s vysokým vnějším a vnitřním rizikem. Takovým odsouzeným je ten, který je odsouzený za trestný čin, u kterého nejsou splněny podmínky pro umístění do oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení, pokud u něj nebyly zjištěny skutečnosti odůvodňující umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení.¹¹⁸

K zajišťování vnější bezpečnosti v místech výkonu trestu v odděleních s nízkým stupněm zabezpečení a v odděleních se středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou nejsou užívány ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených. Kontrolu a dohled nad činností odsouzených vykonávají vychovatelé a v oddělení se středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou též dozorcí. V odděleních s vysokým stupněm zabezpečení věznice s ostrahou a ve věznici se zvýšenou ostrahou jsou ozbrojené stráže k zabránění útěku odsouzených. Jak je v podkapitole 4.1. uvedeno, toto platí i u mladistvých.¹¹⁹

V odděleních s nízkým stupněm zabezpečení věznice s ostrahou se v určených prostorách odsouzení pohybují zpravidla bez dohledu zaměstnance vězeňské služby. Odsouzení pracují zpravidla na pracovištích mimo věznici a dohled nad jejich pracovní činností provádí vychovatel nebo určený zaměstnanec vězeňské služby. Dohled se provádí minimálně jedenkrát týdně. V mimopracovní době se odsouzeným umožňuje volný pohyb mimo věznici, k účasti na kulturních, sportovních akcích, bohoslužbách apod. Tento volný pohyb je vždy na základě povolení ředitele věznice, který rozhodne, zda budou doprovázeni zaměstnancem vězeňské služby. Návštěvy se uskutečňují zpravidla bez dohledu. V souvislosti s návštěvou může ředitel věznice povolit odsouzenému dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin. V rozhodnutí o povolení opustit věznici se vyznačí prostor, dále po jakou dobu a kde se může zdržovat.¹²⁰

V odděleních se středním stupněm zabezpečení věznice s ostrahou se odsouzení pohybují v prostorách věznice zpravidla organizovaně pod dohledem

¹¹⁸ Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody § 6 písm. a

¹¹⁹ Tamtéž § 49

¹²⁰ Tamtéž § 51

zaměstnanec vězeňské služby. Ředitel věznice může povolit volný pohyb uvnitř věznice těm odsouzeným, kteří toho nezneužijí a lze to u nich předpokládat. Dále může těm, kteří toho nezneužijí ředitel povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních úkolů. V tomto případě se dohled provádí jedenkrát týdně. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici. Dohled nad pracovní činností provádí ředitelem věznice určený zaměstnanec vězeňské služby. Dohled se provádí nejméně jedenkrát za hodinu. V mimopracovní době lze organizovat též akce mimo věznici, kterých se vždy účastní zaměstnanec vězeňské služby. Návštěvy se uskutečňují zpravidla za dohledu zaměstnance vězeňské služby. V souvislosti s návštěvou může opět dostat odsouzený povolení dočasně opustit věznici nejdéle na dobu 24 hodin.¹²¹

V odděleních s vysokým stupněm zabezpečení věznice s ostrahou se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně pod dohledem zaměstnance vězeňské služby. U odsouzených, u kterých lze předpokládat, že toho nezneužijí, může ředitel věznice výjimečně povolit volný pohyb v prostorách věznice, ale je to podmíněno plněním pracovních úkolů. Práci vykonávají zpravidla na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznici. Ti, u nichž lze předpokládat, že toho nezneužijí, mohou být zaměstnání i na nestřežených pracovištích mimo věznici. Dohled se provádí nejméně jedenkrát za 45 minut. Ti, kteří toho nezneužijí a odsouzení zařazení ve výstupním oddílu se mohou účastnit akcí mimo věznici, vždy za doprovodu zaměstnance vězeňské služby. Návštěvy ve věznici a povolení návštěvy mimo věznici jsou za stejných podmínek jako v oddělení se středním stupněm zabezpečení.¹²²

Věznici se zvýšenou ostrahou má zajišťování vnitřní bezpečnosti skoro totožné jako u mladistvých pachatelů. Odlišnosti budou vedeny v následující podkapitole.

Pokud to podmínky ve věznicích umožňují, jsou odsouzení během osmihodinové doby ke spánku uzamykáni v celách nebo v ložnicích. Tato doba může být

¹²¹ Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody §52

¹²² Tamtéž § 53

ředitelem věznice s přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici v odůvodněných případech prodloužena.¹²³

6.3. Některé odlišnosti ve výkonu odnětí svobody u dospělých pachatelů

Odlišnost můžeme nalézt ve vykonávání práce, kdy vhodnou práci mohou vykonávat i v celách. V tomto případě neexistuje možnost být zaměstnán na nestřeženém pracovišti.

Další odlišností je, že odsouzeným zařazeným do věznice se zvýšenou ostrahou se nepovoluje volný pohyb ve věznici.¹²⁴

Návštěvy odsouzených jsou zpravidla za dohledu vězeňské služby. Povolená doba návštěv během jednoho kalendářního měsíce jsou 3 hodiny.¹²⁵ V případě mladistvých je to již zmíněných 5 hodin.

Dospělý odsouzený má právo přijímat jedenkrát za 6 měsíců balíček s potravinami a osobními potřebami do hmotnosti 5 kg.¹²⁶ V případě mladistvých je to dvakrát tolik balíčků, tedy čtyři za rok.

V odměnách, které lze u dospělých pachatelů udělit, chybí mimořádné povolení balíčků. Dále je jako odměna mimořádné zvýšení trvání návštěvy na 5 hodin, což je u mladistvých až na 8 hodin. A z logiky věci, nelze udělit jako odměnu povolení opustit věznici na 24 hodin u doživotního trestu odnětí svobody.¹²⁷

Jako kázeňský trest u dospělých pachatelů lze navíc uložit pokutu až 5000 Kč. Dále jsou zde odlišnosti, a to ve snížení kapesného až na dobu 3 měsíců, kde u mladistvých jsou 2 měsíce. Kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení lze uložit až na 28 dní, celodenní umístění až na 20 dní, a samovazbu až na 20 dnů.

¹²³ Vyhláška č. 345/1999 Sb. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody § 50

¹²⁴ Tamtéž § 54

¹²⁵ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 60

¹²⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů § 24

¹²⁷ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3. Str. 143, 184

Což je u jednotlivých trestů vždy dvakrát tolik dnů, než je možno uložit mladistvým pachatelům.¹²⁸

¹²⁸Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů § 46

7. PRAKTICKÁ ČÁST

7.1. Věznice pro mladistvé v ČR a počty umístěných mladistvých

V této části bakalářské práce jsem se zabývala počty mladistvých, kteří vykonávali ve věznicích v ČR trestní opatření odnětí svobody nepodmíněné v letech 2014-2022. Na základě informací uvedených ve statistických ročenkách na internetových stránkách Vězeňské služby jsem vytvořila tabulku. V tabulce jsou rozdělena čísla lomítkem, aby bylo zřejmé, kde byly umístěné ženy, přestože je pro ně zřízena věznice ve Světlé nad Sázavou.

Z tabulky je zřejmé, že ve věznicích v Heřmanicích, Pardubicích a Všehrdech jsou zřízena oddělení pro výkon trestního opatření odnětí svobody pro mladistvé, která jsou každoročně dle mého názoru celkem hojně plněna, s výjimkou roku 2022 ve věznici v Pardubicích. Ve zmiňovaných věznicích v letech 2014-2022 nebyla umístěna žádná žena.

Věznice ve Světlé nad Sázavou, která je určena pouze pro ženy, zaznamenala nejvíce žen v roce 2020 a to 8. Po jedné ženě je znázorněno v tabulce umístění v roce 2018 a to ve věznici Praha-Pankrác a ve věznici Hradec Králové.

V ostatních věznicích uvedených v tabulce byly umístění mladiství v nízkém počtu a nepravidelně, kdy například ve věznicích v Plzni a v Olomouci byl umístěn za uvedené období pouze jeden mladistvý, a to v Plzni v roce 2015 a v Olomouci v roce 2014.

Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence v Brně-Bohunicích uvádí po jednom mladistvém, a to v letech 2015, 2020 a 2022. Jeden mladistvý byl také umístěn v roce 2019 v této věznici, kde byl v roce 1997 zahájen provoz vězeňské nemocnice s rehabilitačním, specializovaným a psychiatrickým pavilonem. Od roku 2009 zde funguje zabezpečovací detence. Kromě toho je zde vyčleněna kapacita pro dočasně umístěné odsouzené (nástupy do výkonu trestu odnětí svobody, eskorty k soudům apod.).

Tabulka č. 1: Počet místěných mladistvých odsouzených v letech 2014-2022

Věznice	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Muži/ženy								
Brno	0/0	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	1/0
Heřmanice	25/0	29/0	28/0	21/0	21/0	16/0	18/0	21/0	16/0
Hradec Králové	0/0	0/0	1/0	0/1	0/0	2/0	0/0	2/0	0/0
Litoměřice	1/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	4/0	2/0	1/0
Olomouc	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Ostrava	0/0	1/0	1/0	0/0	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Ostrov nad Ohří	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0
Pardubice	18/0	20/0	17/0	8/0	6/0	9/0	16/0	8/0	0/0
Praha-Pankrác	0/0	1/0	1/0	0/0	1/1	0/0	1/0	0/0	0/0
Pízeň	0/0	2/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Světlá n. S.	0/5	0/2	0/6	0/6	0/5	0/5	0/8	0/4	0/2
Všehrdy	32/0	36/0	19/0	28/0	21/0	18/0	24/0	21/0	22/0
Brno-nemoc./detence	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	0/0
Celkem	77/5	90/2	67/6	59/6	50/6	46/5	64/8	55/4	40/2

Zdroj: Vlastní tabulka sestavená ze statistik uvedených na:
<https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>

7.2. Přehled objasněných provinění páchaných mladistvými

V této podkapitole mé práce je provedeno statistické porovnání objasněných trestných činů, resp. provinění, a to od roku 2015 až do roku 2023. Uvedené statistické údaje jsem vyhledala na stránkách Policie ČR a následně vybrané skupiny trestných činů, tzv. přečinů, jsem promítla do tabulky podle roků.

Jak je v tabulce znázorněno, tak vražd páchaných mladistvými je v tomto rozmezí devíti let od 2 do 7 vražd za rok. Což si myslím, že je poměrně málo vzhledem k ostatním skupinám trestných činů v tabulce. Dle mého názoru je to jistě způsobeno tím, kdo tyto trestné činy neboli provinění páchá. V případě mladistvého pachatele je vražda až nejzazší řešení, u kterého si mladistvý pachatel vzhledem k věku, nemusí uvědomit následek a ve většině případů bude jednat impulzivně, nekontrolovaně a nepřipraveně.

Druhou skupinou v tabulce jsou násilné činy. K těm nejvíce zastoupeným patří loupeže a úmyslné ublížení na zdraví. Násilné činy se v průběhu let počty moc neliší, větší nárůst byl zaznamenán v loňském roce.

Následující mravnostní činy byly objasněny v roce 2015 v nejmenším počtu, naopak nejvíce těchto činů bylo spácháno v roce 2023. V největší míře je v mravnostních činech zastoupeno pohlavní zneužívání.

Krádeže vloupáním a krádeže prosté byly nejvíce páchany v roce 2015. V případě krádeží vloupáním byl nejnižší počet těchto činů zaznamenán v roce 2022, v průběhu let znázorněných v tabulce se tyto činy snižovaly. V případě krádeží prostých se počty v letech 2015–2017 pohybovaly kolem 600 objasněných případů. Velmi zastoupený čin byl krádež motorových vozidel dvoustopých.

Do ostatní kriminality patří u mladistvých činy jako sprejerství a maření výkonu úředního rozhodnutí. Tyto dva činy jsou u mladistvých nejvíce zastoupeny. Tato skupina činů se kromě roku 2017 a 2021, drží v počtech nad hodnotou 600.

Pod pojmem zbývající kriminalita si lze představit dopravní nehody silniční nedbalostní. Tato kriminalita měla největší objasněnost v roce 2015, následující roky se pohybovala v rozmezí od 60ti do 76ti případů.

Hospodářské činy v letech 2015–2020 se držely nad hodnou 100 případů, poté se v roce 2021 dostaly v podstatě na polovinu. Roky 2022 a 2023 byly oproti předešlým rokům zastoupeny minimálně.

Poslední skupinu činů tvoří vojenské a protiústavní činy, které jsou zaznamenány pouze 2 a to v roce 2022, kde se jednalo o jeden případ podpory a propagace terorismu a o jeden případ teroristického útoku.

Tabulka č. 2: Přehled kriminality mladistvých v ČR v letech 2015-2023

SKUPINY TČ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
VRAŽDY	3	4	7	4	5	3	2	4	7
NÁSILNÉ ČINY	484	466	467	512	498	442	458	431	622
MRAVNOSTNÍ ČINY	198	244	252	319	340	256	278	285	376
KRÁDEŽE VLOUPÁNÍM	481	332	384	284	260	228	204	178	288
KRÁDEŽE PROSTÉ	622	595	588	551	491	508	384	360	436
OST. KRIM. ČINY	600	635	573	678	601	634	537	612	706
ZBÝVAJÍCÍ KRIMINALITA	93	73	65	70	76	70	63	62	60
HOSPODÁŘSKÉ ČINY	108	107	144	127	118	114	62	25	22
VOJENS. A PROTIÚST. ČINY	0	0	0	0	0	0	0	2	0

Zdroj: Vlastní tabulka vytvořená ze statistik uvedených na www.policie.cz

ZÁVĚR

Problematika kriminality mladistvých je velice citlivé téma. Předcházení této kriminality je důležité a je zapotřebí, aby mělo dítě od útlého věku dobrý základ v rodině a v okolí. Dále je velmi důležité působení školy, kde je na místě, aby byly děti a mladiství o kriminalitě potřebně informováni. Jako prevence by měly být uskutečňovány různé přednášky o tématech jako násilí, návykových látkách apod. Důležitou součástí jsou i přednášky Policie ČR ve školách. Preventivní působení Policie ČR na veřejnosti může také vést k potlačení kriminality u mladistvých.

Primárním cílem této práce bylo seznámit čtenáře s institutem trestního opatření odnětí svobody nepodmíněně, což bylo učiněno v rámci teoretických kapitol 1 až 4. Dílčím cílem bylo zjistit, od kdy se k mladistvým pachatelům začalo přistupovat odlišně od dospělých a přihlížet k jejich rozumové a mravní nedospělosti. Dle mých zjištění byl první zákon, ve kterém se začal uplatňovat odlišný způsob z. č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, který platil do roku 1938 a poté od roku 1945 do roku 1950. Poté samostatné trestní zákonodárství mládeže vymizelo na dlouhých 63 let. Těchto 63 let bylo prolomeno až současným zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

Sekundárním cílem této práce bylo na základě analýzy vnitřního předpisu zjistit podmínky výkonu nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody v konkrétní věznici, čehož bylo dosaženo v rámci kapitoly 5, kde jsem představila podmínky života a práva a povinnosti odsouzených z oddílu mladistvých ve věznici ve Všehrdech.

Z porovnávání trestů odnětí svobody u mladistvých a dospělých pachatelů jsem zjistila, že věznice pro mladistvé odpovídají věznicím s odděleními s vysokým stupněm zabezpečení, které se nacházejí ve věznicích s ostrahou a dále věznicím se zvýšenou ostrahou. Avšak dle přístupu k mladistvým a práv odsouzených mladistvých, je jejich výkon trestního opatření odnětí svobody přece jen v určitých ohledech mírnější a odlišnější. Což si myslím, že je správně, protože mladistvý pachatel má velkou šanci na nápravu, proto je potřeba, aby pobyt ve věznici působil sice výchovně, ale ne negativně pro budoucí život a fungování mladistvého. Ale určitě je potřeba důkladně posoudit každého mladistvého a čin,

který spáchal, protože v některých případech je bohužel negativní základ v mladistvém hluboce zakotven a ani pobyt ve věznici nemusí být účinný a zabránit v dalším páchání provinění.

Posledním cílem práce bylo zjistit stav a strukturu kriminality mladistvých a počet odsouzených mladistvých k trestnímu opatření odnětí svobody nepodmíněně ve sledovaném období. Pro dosažení daného cíle jsem v první podkapitole praktické části porovnávala výroční statistiky Vězeňské služby. Porovnávala jsem roky 2014-2022. Výstupem byla tabulka č. 1, kde jsou znázorněné počty odsouzených ve všech věznicích pro mladistvé. Z tohoto porovnání vyšlo najevo, že odsouzeno bylo celkově nejvíce mužů v roce 2015. Naproti tomu žen bylo nejvíce odsouzeno v roce 2020, přičemž tyto ženy byly umístěny všechny do ženské věznice ve Světlé nad Sázavou.

V druhé podkapitole praktické části jsem porovnávala statistiky počtů objasněných trestních činů, tzv. provinění, kterých se mladiství za dané období dopustili. Zde jsem porovnávala roky 2015-2023. Výstupem byla tabulka č. 2, v které mě překvapily výsledky u skupin trestných činů krádeží vloupáním a krádeží prostých. Dále jsem zjistila, že hospodářská kriminalita v posledních 3 letech klesla prakticky na minimum. Za zmínku stojí i specifická skupina trestných činů a těmi jsou vojenské a protiústavní činy, které byly v počtu 2 objasněny v roce 2022. U ostatních skupin jsou hodnoty průběžně podobné a v roce 2023 eskalují.

Mám za to, že cílů stanovených v úvodu práce bylo dosaženo.

Závěrem bych chtěla říct, že tato bakalářská práce mi pomohla nahlédnout do této problematiky a mnoho věcí mi přišlo velmi zajímavých a poučných. Nejvíce mě zajímaly odlišnosti ve výkonu trestu odnětí svobody u dospělých pachatelů oproti výkonu trestního opatření odnětí svobody u mladistvých pachatelů. Zajímavé pro mě bylo i zjištění celkových počtů při vytváření tabulek. Myslím si, že by čtenář prostřednictvím této práce mohl získat vhled do této problematiky a mohly by ho nejvíce zajímat pasáže ohledně režimu ve věznicích pro mladistvé, rozdíly u výkonu trestu odnětí svobody u dospělých pachatelů. A dále výsledky praktické části bakalářské práce.

LITERATURA

HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. Beckova edice právní instituty. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.

CHMELÍK, J. (1998). *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži / Jan Chmelík* (2., uprav. a rozšíř. vyd.). Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-706-3.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, ČR, 2011. ISBN 80-7179-829-0.

ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-68-4.

ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-131-1.

ŠUBRT, M. *Trestněprávní odpovědnost a ochrana mládeže*. 2., rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2010. ISBN 978-80-7251-333-8.

ŽATECKÁ, E., HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-848-2.

Zákonné normy:

Vyhláška č. 345/1999 Sb., vyhláška Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (trestní řád)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věci mládeže)

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Internetové zdroje:

Beneš advokátní kancelář, slovník právních pojmů [online]. *Zánik trestnosti* [cit. 2024-03-09]. ČR, Dostupné z: <https://www.bcak.cz/slovník-pravnich-pojmu/zanik-trestnosti/>

Karabec, Z., Sociologická encyklopedie [online]. *Delikvence*, ČR 2017 [cit.2024-03-09]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Delikvence>

Policie ČR: *Kriminalita statistiky 2015-2023* [online]. Praha: Policie ČR, Dostupné na: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

prof. PhDr.Rudolf Kohoutek, CSc., Slovník cizích slov ABZ: *Disharmonický vývoj* [online]. ČR: 2005-2024 [cit. 2024-02-05]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/disharmonicky-vyvoj>

prof. PhDr.Rudolf Kohoutek, CSc., Slovník cizích slov ABZ: *Dekriminalizace* [online]. ČR 2005-2024 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/dekriminalizace>

prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc, Slovník cizích slov ABZ: *Depenalizace* [online]. ČR, 2005-2024 [cit. 2024-03-07]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/depenalizace>

Texl, D., Právní prostor: *Kriminalita a delikvence mládeže* [online]. ČR, 2022, [cit. 2024-03-09], Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kriminalita-delikvence-mladeze#note-16>.

Vězeňská služba České republiky: *Statistické ročenky Vězeňské služby 2014-2022* [online]. Praha: Dostupné na: <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>

Vězeňská služba České republiky: *Vnitřní řád věznice pro mladistvé a odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou* [online] Praha, 01.01.2024. [cit. 2024-02-27] Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/vsehrdy/ostatni/vnitri-rad-veznice-2024/vnitri-rad-platny-od-112024.pdf>

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek č. 1: Vzor úpravy lůžka

Obrázek č. 2: Vzor uložení věcí v osobní skříňce

Tabulka č. 1: Počet umístěných mladistvých odsouzených v letech 2014-2022

Tabulka č. 2: Přehled kriminality mladistvých v ČR v letech 2015-2023